

Wok Minə

Wok yamə mine Aposol minə kimisor

Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Ævhuekin “Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rinnher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nīpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rinnher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tüksəvheikin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nīpig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatətəyen kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rimnəkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəməhəyen kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mimə niməhuak rimnhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nīpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nīpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

- 1** ¹ Teofilas, kafak yermamə, yimnəvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimnəvsao kin nəwhaghien mine norien kfan^a
- ² muə meriaji-pə Kughen rīvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin

^a 1:1 Luk 1:3

riwən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In riwəhsi-pən nægkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə.^b ³ Kini mərig, nipig kimoh Yesu khopni, kini ai rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nipig foti. Nipig a, rimnərer ye nimririə nipig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rimamragh əfrakis ye nimhəyen kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen.^c ⁴ Nipig ramarə hanə iriə min, In rivəhsi-pən nægkiarien kirik kimi əriə mimə, “Takhapəh nisətayen taon e Jerusalem. Masəmir mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rimirpen mə tukrivəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimnəvsao ta kin kimi əmiə.^d ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rimnor baptaes irəmiə kin nu, kini ripəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rivəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nipig a, aposol minə kimnhauə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rinor nipig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nikam?”^e

⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Rimik pisin əmə In ravəh nehuəyen tuk nərhəyən nipig minə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien.^f ⁸ Kini mərig nipig Nanmin Rhakə tukruə irəmiə, takhavəh nəsaninien, mhani-ərhav nhagik e Jerusalem, mhavən yerkwənu minə fam ye Judia mine Sameria, mhavən yerkwənu minə fam ye tanimtanə.”^g

⁹ Yesu ruini ta, nipig iriə kisarha-pən hanə masəm In, Kughen rivəhsi ta In kini mivəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikin, napuə ruvrig əpis In. ¹⁰ Kasarha-əterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kiraru neipən kapəriu rhawən kirauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mirəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masarha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rivəhsi-ta In, mivəh In muavən ye rao ye neai. In tukrirerig-pə min rəmhen əmə kin yame In rimnhaktə ai taktəkun.”^h

Aposol minə kimnhavəh-si haktə yermamə

kirik mə tukrivəh tamhek Judas

¹² Aposol minə kisəta ye takwar Olif, misəriwək kəskəh əməⁱ, mharerig min mhavən Jerusalem.^j ¹³ Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye

^b 1:2 Mak 16:19; Luk 24:49-51 ^c 1:3 Luk 24:36-49; Wok 10:41 ^d 1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17; Wok 2:33 ^e 1:6 Mat 3:11 ^f 1:7 Mak 13:32 ^g 1:8 Mat 28:19; Luk 24:48
^h 1:11 Mat 26:64; Luk 21:27 ⁱ 1:12 Ye nægkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kimiseriwak ye nerwakien yame kimneighan kin mə tukeriwak ye nipig kape Sabat.”
^j 1:12 Luk 24:50-53

nimə kirik mishaktə mhavən ye kwənmhaan kirik yame kimnasəmir ikin kupən. Narimnə a: Pita, minə Jon, mine Jemes, mine Andru, mine Filip, mine Tomas, mine Batalomiu, mine Matiu, mine Jemes, kwajikova kape Alfeas, mine Saemon Selot^k, mine Judas, kwajikova kape Jemes.¹ 14 Iriə nipiraovin tiksin mine Meri, nisin Yesu, mine naorahi Yesu minə tiksin, iriə kasofugin iriə miriə. Rikiria kirikianə əmə. Nipig minə fam, kasəhuak. 15 Nipig tiksin ruauə muavən, narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. Iriə khapsaah kisəmhen kin 120. Aikin, Pita rərer maməgkiar kimi əriə, mamni mimə, 16 “Kafak narmamə minə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Apa kupən, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kimi King Deved. King a rimirkun məkupən mini-ərhav mə kwən e Judas tukrikir narmamə mhavən kharaptərəkin Yesu.”^m Kini nəgkiarien e ruauə ai taktəkun minor nəfrakisien kin. 17 Apa kupən, Judas in kitawə kirik; mamor wok kape Kughen kitawə min. 18 Mərig rimnarar meighan-pən kin Yesu, mivəh mane iran, kini en mivən mivəh nimri nimoptanə kirik kin. Ikin aikin a, in riməviə məwhan əteih tipin nisinavin ritərhav. 19 Kini nəmə Jerusalem kisərig nar a, kishen-pən nhag nimoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nipran ramni mimə ‘Nitə.’”

20 Kini Pita rimini min mə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kirik ramni mimə,

“Pəh kwənmhaan kafan tukraməmir apnapig əmə;

Pəh yermamə kirik tukripəh nəmirien aikin.’

(Sam 69:25)

“Kini nəgkiarien kirik min ramni məkneikin mimə,

“Pəh yarmə kirik tukruə mivəh tamhekin mivəh nehuəyen.’”

(Sam 109:8)

21-22 Kini Pita rini mirpin min mimə, “Ror məkneikin mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə min kirik yame rimnəm kin nimrin mə Yesu Yermaru rimamragh min ye nimhəyen kafan mə tukrini-ərhav mə Yesu In rimnrer min ye nimhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kirik yame rimnaməriwək kimawə min kupən, ye nipig yame Yesu rimnaməriwək kimawə min. In rimnəm norien minə a ririkakun ye nipig Jon Baptaes rimnamni-ərhav nəgkiarien, muə meriaji-pə nipig yame Kughen rimivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”ⁿ

23 Kini iriə khani-ərhav nhag yermamə kiraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kimə Basabas, kini kamni min kimə Jastas. Kirik min nhagin e Matias.

24 Kini iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakirkun rikimawə fam. Ik takasitu irəməwə mini mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nimirpen ta kirik 25 mə in tikrivəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rimnəpəh məri-pən

^k 1:13 Selot, nipran rimə, “Yermamə ye kwhen a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kin namehuə kape Rom minə apa Jerusalem.” ¹ 1:13 Mat 10:2-4 ^m 1:16 Əm-ru Sam 41:9.

ⁿ 1:22 Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

swatuk ahas- in a kwənmhaan atuutuk kafan.”²⁶ Kini kimisəhuak ta, mharai-pən nhagriu ye kapiet kiraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh neiuhəyən a “aposol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriə kimnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktəkun ai rīnor min aposol iriə fam twelef.

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu-pə

2 ¹Kini ai, ye nipig kape nəviginien ehuə kirik kamni kimə Pentekos,^{o p} narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. ²Məkneikin, kisərig nar kirik rimasi-pən ye napuə rəmhen kin nimətag ramavən mivən apa imə a kasəmir ikin. ³Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nap raməsiə, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam.^q ⁴Iriə m-fam, Nanmin kape Kughen rukwar irəriə. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimi əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pisin pisin.^r

⁵Kini ye nipig a, nəmə Isrel tiksın yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pən ikin minə fam ye tokrei tanə, mhauə misofugin e Jerusalem. ⁶Nipig kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pisin pisin, narmamə khapsaah khauə misəm kisakur meinai narmamə minə fam kasərig kamhani nəgkiarien atuutuk kapəriə. ⁷Kisakur pik kin nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mine kasəgkiar məkneikin, mərig iriə nəmə Galili əmə. ⁸?Rhawor e kitawə m-fam kisərig kasəgkiar ye nəgkiarien pisin pisin kapətawə? ⁹Kitawə narmamə ikin pisin pisin. Ikin e taktəkun narmamə Patia, mine narmamə Media, mine narmamə Elam, mine narmamə Mesopotemia, mine nəmə Judia, mine nəmə Kapadosia, mine nəmə Pontas, mine nəmə Tarki, ¹⁰mine nəmə Frijia, mine nəmə Pamfilia, mine nəmə Ijip, mine nəmə Libia ipakə tuk Saerin, minə nəmə Rom ¹¹(yame iriə tiksın nəmə Isrel atuutuk, kini tiksın kimnhasi-pən ye tanimtanə minə misəpəh narəyən kape nar iməriə ikin, mhauə misəhuak kimi Kughen); mine nəmə Krit, mine nəmə Arebia. !Mərig kitawə m-fam kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarien minə fam kapətawə mamhani norien ehuə minə yame Kughen ramor kimi ətawə!” ¹²Iriə kimisərig kisakur pik kin rukrekin kapəriə kapə misaiyoh əriə minə kin nipran.

¹³Mərig narmamə tiksın kisarh irəriə mhamə, “Nikam. ?Kisapis kin waen uə?”

Pita rimnhoprai niprai norien e yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pən nəsaninien kimi nəməhuak minə

¹⁴Aikin, Pita rimnərer iriə aposol minə, iriə fam leven. In mokrən ehuə mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nəmə Isrel, mine kimie minə fam

^o 2:1 Pentekos in nəviginien ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nipig yame kamni vi vi Kughen tuk nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nipig fifti ai, kini ai kamor nəviginien ehuə a Pentekos. ^p 2:1 Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 ^q 2:3 Mat 3:11

^r 2:4 Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien minə e kimi əmiə. ¹⁵ Narmamə minə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimia nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nipig kape ninimien waen.] ¹⁶ Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rimini ta kupən mimə,

¹⁷ “Kughen rimini-ta mimə,

“Nipig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmin Kafak tuk narmamə minə fam.

Kwajikovə kapəmiə minə tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarien kafak.

Tamaruə kapəmiə minə mine nəwharu kapəmiə minə

tuksəmərəhav ye nəfrakisien.

¹⁸ Jakvəhsi-pən Nanmin Kafak kimi yasitu minə kafak- narman mine nipiraovin,

pəh tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarien kafak.

¹⁹ Yo jakor nimtətien tiksin ye napuə mine ye tokrei tanə:

Nitə tukraiye, nap tukruək, nehenap tukramənah.

²⁰ Mirh tukripis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nitə;

kwasig ikin, Nipig Ehuə Pik kape Yermaru tukruə.

²¹ Ye nipig a, narmamə yamə mine kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru,

Yo jakvəh miragh əriə.” ” (Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu

²² Kini Pita rimə, “!Kimiə nəmə Isrel! Taksətərig kin nəgkiarien e. Kimiə nakharkun huvə nimtətien minə pisin pisin yame Yesu rimnor ye nəsaninien kape Kughen, yame kimiə nimisəm. Narimnar minə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rimnher-pə kin Yesu ruə. ²³ Kughen rimirkun məkupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermimie. Kini kimie nimnhauh In misərəhu-pən In ye kwermi nəmə has minə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mishopni. ²⁴ Mərig Kughen In rimirisin Yesu ye nəmhəyen kape nimhəyen, mor In rimragh min; meinai nimhəyen ripəh nəutənien mə to riraptəək kin tim tim Yesu. ²⁵ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame King Deved rimini kupən. Rimnəgkiar iran mamni mimə,

“Nipig minə fam yakaməm Kughen ramarə kimru min.

Nar kirik rirkək tukror yo yakmir.

²⁶ Ror pən, rikik ramagien pik mavəhsi haktə In.

Kini rikik ramərinu meinai yakirkun mə Kughen tukrivəh miragh niprak.

²⁷ Mərig In ripəh nipəhyen yo mə jakaməmir rerin ye nəkwai nimir.

Ripəh nipəhyen niprak ramətit mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

²⁸ In rimnhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nivənien mamarə huvə, kini mor yo rikik ramagien.

Mərig in ai In ramarə kimru min.” ” (Sam 16:8-11)

²⁹Kini Pita rimā, “Yo minā tiksīn, jakhoprai-pre nāgkiarīen e kimi āmiā. Kaha kapētawā a, King Deved, ruamhā ta tu, kiminim in. Tāwk iran ramāmīr imētawā ikin mamāmīr tēvir.”^s ³⁰In profet kirik kape Kughen, kini rimirkun mā Kughen rimirpen ta mā kwānērāus kirik kafan tukruā min yermaru kirik rēmhen kin In.^t ³¹Deved rimnām nar a tukramākeikei muā mor nāfrakisien kin. In rimini mā Kristo, yame Kughen rimini mā tukrher-pā kin, In tukror ramragh min ye nimhāyen, kini tukripāh nīpāhyen nanmin kafan ramāmīr rerin ye nākwai nimir, kini nīpran tukrēpāh nīmētītien.”^u ³²Kughen rimnor Yesu ramragh min. Kini kimawā fam yimisām kin nīmrimawā, mamhani-ērhaṽ nar a. ³³Kughen e In Rimni, in rimivāhsi haktā Yesu mā tukrākwātā ye nikarin, mivāhsi-pān Nanmin Rhakā kimin, rēmhen kin yame rimirpen ta kupān. Kini narimnar yame nakasām mine yame nakasērig, Nanmin Rhakā ramor kimi ātawā.”^v ³⁴King Deved in rimipāh nivānien ye neai, mērig in āmā rimini nāgkiarīen e mā,

“Kughen Yermaru rimini-pān tuk Yermaru kafak mimā,
“Ēkwātā-pān ye kwermik matuk

³⁵ Meriaji nīpig jakor Ik takehuā ye tikmir kafam minā.” ’ ’ (Sam 110:1)

³⁶Kini Pita rirpīn mimā, “Pāh kitawā nāmā Isrel, tukharkun huṽ mā Yesu e nīmīsāsik-pān In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rimnor In mā In Yermaru kapētawā, mine Kristo min.”^w

³⁷Pita ramāgkiar mākneikin, rikiriā rārhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mine aposol minā mhamā, “Yo minā tiksīn ?jakshawor-pān iran mine?”

³⁸Kini Pita rimini-pān tuk āriā mimā, “Kimiā taksarar ye nārigien kapāmīā tuk norien hah kapāmīā, kini misor baptaes ye nhag Yesu Kristo, misarakikin tēvhagā hah, pāh Kughen tukrivāhsi-pre nihūṽyen a Nanmin Rhakā kimi āmiā. ³⁹Kughen rimirpen ta āmiā mine kwajikovā minā kapāmīā, mine mukupmīā minā yamā mine tukpihauā. Nirpenien e ramāmīr ye narmamā yamā mine Kughen Yermaru rimnokrān kin āriā.”^x

⁴⁰Kini Pita rimini-ērhaṽ min nāgkiarīen ripsaah kimi āriā mamāgkiar skai kimi āriā mimā, “!Takasākeikei misētā ye nāmā hah yamā mine kisarā ye tokrei tanā ai taktakun, pāh Kughen tukripāh nivāhsi-preyen narpinien kimi āmiā!” ⁴¹Kini narmamā yamā mine kimnhani nāfrakisien iran, kimisor baptaes. Ye nīpig a, narmamā rēmhen kin tri taosen kimnhauā mhakwasig kin narmamā yame minā kishatātā ye Yesu.”^y

Norien kape narmamā yamā mine kishatātā ye Yesu

⁴²Nīpig minā fam narmamā yamā mine kishatātā ye Yesu kasarā kirikianā misētārig kin nāvhagien kape aposol minā, mamhavāh Nāviginien

^s 2:29 1 King 2:10 ^t 2:30 2 Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 ^u 2:31 Sam 16:10

^v 2:33 Wok 5:32; 7:55-56 ^w 2:36 Wok 5:30-31 ^x 2:39 Aes 57:19 ^y 2:41 Wok 2:47; 4:4

Rhakə^z, misəhuak. Rikiria riskai mə tukasəkeiki misor narimnar minə a.^a ⁴³Kini Kughen rivəhsi-pən nehuəyen kimi aposol minə tuk norien nimtətien ripsaah. Narmamə kisəm kisakur pik kin. ⁴⁴Narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, nipig minə fam kasofugin kirikianə. Iriə fam rikiria ragien tuk nəvraiye kapəriə nautə kimi iriə minə tiksin,^b ⁴⁵rəmhen kin tukmə yermamə kirik kafan nar kirik rirkək, kini kirik rəvrai kafan nautə, mivəh mane iran, kini masitu iran. ⁴⁶Nipig minə fam iriə kasofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, rikiria kirikianə. Kasəvigin ye nəkwai nimə kapəriə, mamhavəh Nəviginien Rhakə rəmhen kin Yesu rimini. Nipig minə fam, nərigien kapəriə reiwaiyu, kini masagien, ⁴⁷masəgnəgin Kughen. Kini narmamə kamhani vivi əriə tuk norien kapəriə. Kini nipig minə fam Kughen ravəh miragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.^c

Yermamə yame nihun raha, rəkimter meriwək

3 ¹Nipig kirik, ye nipig kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita minə Jon iriu kimiweriwək miravən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ²Yermamə kirik raməmir aikin, nihun rahas rimnor hanə. Nipig minə fam in minə tiksin kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nimə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kimə “Rhuvə pik.” In ramawə-pən kin mane kimi narmamə yamə mine kisauru-pən ye nəkwai nimə. ³Nipig in rəm Pita mine Jon kaweriwək miravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nimə, in rimnaiyoh əriu kin mane. ⁴Aikin, Pita mine Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rini-pən tuk kwən a mimə, “Arha-pə atuaturuk məm əmru.”^d ⁵In rərha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

⁶Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Yo, kafak mane^e rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekimter məriwək.”^f ⁷Kini Pita rivəh kwermən matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mir kirahuvə. ⁸Riviə haktə, məriwək mamavən. Mamkwəsik kin əriu, irisir mirhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In rimnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgin Kughen. ⁹Kini narmamə fam kisəm kwən a rameriwək, maməgnəgin Kughen, ¹⁰kharkun mə kwən ai nipig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹Kwən a ramrəh tim tim hanə kwermi Pita mine Jon, narmamə kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhauə a karharer ikin, ye kwənmhaan

^z 2:42 Nəviginien Rhakə, uə Lodsapa: Nipig Yesu raməvigin infamien iriə kafan narmamə minə, in mini-pən tuk əriə mə tukhawəh nəviginien məknakin, rikiria tukraməsik In. ^a 2:42 Wok 20:7 ^b 2:44 Wok 4:32-35 ^c 2:47 Wok 6:7; 11:21 ^d 3:4 Wok 14:9 ^e 3:6 Pita rimə, “Silva mine gol rirkək tuk yo,” mərig nipran rimə, “Kafak mane rirkək.” ^f 3:6 Wok 4:10; 16:18

kirik kamni kimə Vrandā kape King Solomon. ¹²Kini Pita rəm narmamə minə a, mini-pən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. ?Rhawor naksakur pik kin nar e? ?Rhawor naksətamə pik irəmru? ?Kimiə nakhamə ta kimru yerpig kini mirarkun nor-huvəyen yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmru uə? !Nikam! ¹³Kughen kape kaha minə tu, Ebrahim mine Aesak mine Jakob, In a rimnor nar e. In pisin əmə rimivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nimnhavəhsi-pən In rərer ye nimri namasur minə kape gavman. Ye nipig ai, Paelat rimnamni pawk mə tukririsin In, mərig nimisəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.^{g h}

¹⁴Nakwənhaukrekin-pən nimetaimə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukririsin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵Ye nərigien a, kimiə nimishopni yermamə a in nuknei nimraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini kimawə yimisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien. ¹⁶Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rinəsanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mine nhatətəyen yame Kughen rimivəhsi-pə kimi əmawə yame rimnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷“Yo minə tiksīn, yakirkun mə nimisor narimnar minə e kimiə namehuə kapəmiə minə ye nətəwaoyen kapəmiə.ⁱ ¹⁸Ror pən, nəgkiarien yame Kughen rimini kupən, ruauə minor nəfrakisien kin. Nəgkiarien kape profet kafan minə kupən rimini ta mimə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmhəyen. ¹⁹!Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpinien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətū-pən əmiə imei napisien.^j ²⁰Kini In tukrher-pə min kin Kristo tukrirerig-pə min, yame Kughen rimirpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nipig yame Kughen tukror huvə narimnar fam rəmhen kin yame Kughen rimini ta tuk profet rhakə kafan minə kupən, ²²meinai Moses rimini mimə,

“Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimiə kirik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarien kafan misor nəkwān. ²³Narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kafan, Kughen tukror narpinien ehua kimi əriə.’ ”

(Dut 18:15-16)

²⁴Kini Pita rirpīn nəgkiarien mimə, “Kini profet minə min tiksīn kimnhani min nəgkiarien a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narimnar minə ai taktəkun.

^g 3:13 Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 13: “nimnhani-pən hah in tuk Paelat.” ^h 3:13 Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23 ⁱ 3:17 Luk 23:34; 1 Tim 1:13 ^j 3:19 Wok 2:38

²⁵Nirpenien yame Kughen rimini kupən tuk profet kafan minə, promes a kapəmiə. Kimiə naksəmir ye promes yame Kughen rimini ta tuk kaha minə kapəmiə kupən. Nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim mimə,

“Kwənərəus kafam tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə fam ye tanimtanə.” (Jen 22:18)

²⁶“Rəri-pən nəgkiarien a, Kughen rimnher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmiə tuk nivəhsi-preyen nihuvəyen kimi əmiə məkupən, mimə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”^k

4 ¹Pita mine Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris minə, mine yamehuə kape mobael yamə mine kasarha tuk Nimə ehua kape Kughen, mine Sadusi minə, khauə mhatərhav-pə. ²Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriu kimiraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rimamhə mimragh min mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhambə ta tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ³Məkneikin, kharaptərekin əriu, mərig rinenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriu ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kin tuksəm əpu əriu. ⁴Kini mərig, narmamə khapsaah kisərig nəgkiarien kapəriu, mamhani nəfrakisien iran. Nəməhuak minə kimnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.^l

Pita mine Jon kawərer ye nimri kaonsel

⁵Kəni rikwamer kin, namehuə minə kape nəmə Isrel, mine nəwharu minə kapəriə minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem. ⁶Misofugin iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiksin yame iriə kwənərəus kape hae pris. ⁷Misor Pita mine Jon kawərer ye nimirirə, misaiyoh əriu mhamə, “?Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kin?”

⁸Aikin, Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru minə, ⁹tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakin-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rimnahas rimivəh hiə nihuvəyen- mə yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰Kini kimiə nəmə Isrel minə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəmiə ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In rimhə, mərig Kughen rimivəh miragh min In.”^m

¹¹Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rimini ta mimə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.” (Sam 118:22)

^k 3:26 Wok 13:46 ^l 4:4 Wok 2:41 ^m 4:10 Wok 3:6,13-16

¹² “Kini yermamə kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun nivəh-miraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei mivəh miragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pisin əmə.”ⁿ

¹³ Narmamə kape kaonsel minə kimisəm mə Pita mine Jon yermamə apnapig mir əmə, kimirapəh niwor-pawk-ien skul, mərig kimiwətgha kin nəgkiarien. Kini iriə kisakur kin nirkunien kapəriu, kini mharkun mə iriū kimiwəriwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik mərig in ai kimisəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimirirə.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk ərisir mhamə irisir tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə taksəgkiar. ¹⁶ Kini iriə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehuə pik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen. ¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a mə tukripəh nirini-minien nhag Yesu.”

¹⁸ Kini ai, narmamə kape kaonsel minə kisokrən kin Pita mine Jon mə tukravən min imə. Kini mhani-əhu əriu mə tukripəh min niraniyen nhag Yesu, mine niwhajounien narmamə kin.^o

¹⁹ Kini iriū krəni-pən tuk əriə mirəmə, “Nikam. Kimiə taksəkir mə ratuatuk ye nimri Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə.”^p ²⁰ Mərig kimru jakrapəh niwapnapigien. Kimru jakawəkeikei mirəni-ərhav narimnar a yame kimru yimiwəm ye nimiriru, mine yame yimwərig kin nimətirgimru.”

²¹ Kini kaonsel rimini-pən min tuk Pita mine Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpinien kirik kimi əriu tukmə iriū kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kimi narmamə; kini tuksher yerhav kin əriu. Kimisher yerhav kin əriu meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kimnharkun mə narmamə apnapig minə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nimtətien yame rimnor ²² ye kwən a yame nihun rahas rimnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rinapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mine Jon kiravən, taktəkun əmə iriū kirarerig-pən min tuk kapəriu narmamə minə. Kini mawəvsao kin nəgkiarien kape jif pris minə mine nəhuaru minə kimi əriə. ²⁴ Kini iriə kisərig nəgkiarien a, iriə m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nimnor neai mine nimoptanə mine tahik, mine narimnar minə fam yame kasəmir ye tokrei tanə.”^q ²⁵ Kini kaha kapəməwə a Deved, yor atuə kin kafam, rimini-ərhav nəgkiarien e ye Nanmin Kafam mimə,

ⁿ 4:12 Mat 1:21 ^o 4:18 Wok 5:28 ^p 4:19 Wok 5:29 ^q 4:24 Eks 20:11; Nia 9:6; Sam 146:6

“ ?Rhawor nāmā tanīmtanā minā niehmaa ramhai ǎriā?

?Rhawor narmamā minā a kamharai mhun mā tuksor nahasien
minā e? Kamharai mhun tākun ǎmā nǎgkiarien.

²⁶ Namehuā kape tokrei tanā kasor apnāpenā tuk nuhyen,
mine namehuā minā khauā misofugin mamhani hah Kughen
kini mamhani hah min Kristo yame In rimīrpen In.’ ” (Sam 2:1-2)

²⁷ Kini iriā mhamā, “Kughen, nǎgkiarien e nǎfrakis. Herod mine
Ponjes Paelat mine nāmā Isrel, kimisofugin iriā nāmā tanā pisin pisin
minā, mharai mhun nǎgkiarien mā tukshopni Yesu, yame In kafam yor
atuatuk yame nimīrpen.” ²⁸ Kimnharai mhun nǎgkiarien rǎri-pān atuatuk
ǎmā kafam nǎgkiarien yame Ik nimini ta ye nāsāniniē mine nirkunien
kafam kupān. ²⁹ Mǎrig Kughen, taktākun ai, takamǎkeikei māmǎrig
nǎgkiarien skai yame kamhani-pā tuk ǎmawā. Kimawā yor atuā kin
kafam minā. Takamǎkeikei masitu irēmawā mā kimawā jakhani-ǎrhav
nǎgkiarien kafam. Mā kimawā jaksǎtgah kin nini-ǎrhavyen nǎgkiarien
kafam. ³⁰ Takamǎkeikei mǎrav-pā mhājoun nāsāniniē kafam, mor huvā
narmamā yamā mine kamhamhā, kini mor nimtǎtien pisin pisin ye nhag
Yesu yame In kafam yor atuatuk.”

³¹ Kimisǎhuak ta, nimā yame kimnasǎmīr ikin rikiu-kiu. Kini Nanmin
Rhakē reiwaiyu-pān irǎriā m-fam. Kasǎtgah tuk nini-ǎrhav-yen nǎgkiarien
kape Kughen.

Norien kape narmamā yamā mine kamhani nǎfrakisien ye Yesu

³² Narmamā yamā mine kamhani nǎfrakisien ye Yesu, rikiriā kirikianā
ǎmā. Yermamā kirik to ripāh niniyēn mā, “Nar e kafak.” Tukmā nautā
kirik, kapǎriā m-fam.” ³³ Nǎgkiarien kape aposol minā, nanmin aikin.
Kini iriā kimnhani-ǎrhav mhamā, “Yesu in Yermaru kapǎtawā. In
rimimragh min ye nimhǎyēn kafan.” Kini Kughen rivǎhsi-pān nihuvāyēn
kimi ǎriā. ³⁴ Yermamā rirkāk ye kwhen kapǎriā yame kafan nautā rirkāk,
meinai narmamā yamā mine kapǎriā aikin nimoptanā, uā kapǎriā
aikin nimā, kasǎvrai mamhavāh mane iran, ³⁵ mhaūā, mhavǎhsi-pān
kimi aposol minā. Kwasig ikin, aposol minā kisǎwhai-pān mane a kimi
narmamā m-fam yamā mine kamhani nǎfrakisien ye Yesu, yamā mine
kapǎriā nar kirik rirkāk.

³⁶ Kini kwān kirik, nhagin e Josef, in kwānǎrǎus kape Livae, in
rimnarha apa tanā kirik kamni kimā Saepras. Aposol minā kimishen-
pān min nhagin kirik mhamā, “Banabas.” (Nīpran rimā, “Yermamā kape
nǎgkiar-vi-vi-yen.”) ³⁷ Kwān a rimnǎvrai kafan nimoptanā, mivāh mane
iran, muā mivǎhsi-pān kimi aposol minā.

[†] 4:27 Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Wok 3:13 [‡] 4:28 Wok 2:23 [†] 4:29 Efes 6:19

[‡] 4:32 Wok 2:44 [‡] 4:34 Wok 2:45

Ananaes mine Safaera

5 ¹Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimiwor salem kin kapəriu nimoptanə. ²Kwən a rimivəh nīpar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaiḡ kin nīpərin mimə kafan. Kini kafan piahwaru rimirkun.”

³Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, mamraptəṛəkin nīpar mane yame nimivəh ye nimoptanə a?^x ⁴Kwasig ikin nīpior salem kin nimoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nīpig nimnor salem kin, mane iran raməmir əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rimə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵Kini Ananaes rərig nəḡkiarien a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mimhə əḡkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin. ⁶Kini nitamaruə minə tiksın khauə, mhauvrig əpis nīpran, mharəh, mhatərhav, mhanim.

⁷Kini aoa kisisər ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mipəh nīrkunien mə kafan yerman ruamhə ta. ⁸Kini Pita raiyoh-pən in mimə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Əhə. Mane hanəmei en.”

⁹Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Rhawor nakawor məknenkin? !Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanim ta kafam yerman. !Kini iriə tukharəh min ik mhavən mhanim ik!”

¹⁰Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye niḡu Pita mimhə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamhə min, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nīkar yerman kafan.

¹¹Nəməhuak minə mine narmamə min tiksın kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nīmṭətien minə

¹²Kini, aposol minə kimisor nīmṭətien ripsaah ye nīmri narmamə. Nīpig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmhaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.”^y ¹³Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴Kamhagin, mərig nīpig m-fam, narman mine nīpiraovin khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu.

^w 5:2 Wok 2:45 ^x 5:3 Jon 13:2 ^y 5:12 Wok 2:43; 14:3

¹⁵ Aposol minə kimisor nimtətien ripsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misərəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nikar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrirəh-pikin əriə tiksin, kisəsanin. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah min yerkwanu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmin has raməmir irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsi-pən aposol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in minə tiksin ye kwhen kape “Sadusi” kimisor timət kimi aposol minə. ¹⁸ Misarar mharaptərəkin aposol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikir əriə mhatərhav.^z ²⁰ Mini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nimraghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, aposol minə kisor nəkwan. Yenpig-enpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksin kisokrən kin nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini mishər nəgkiarien rivən apa kalabus mə tukher-pə kin aposol minə mə tukhauə misərer ye nimiria. ²² Mərig nipig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nipig yimisəhitə, misəm yermamə rirkək a imə.” ²⁴ Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarien a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kirik ritərhav-pə, mini-pən tuk əriə mimə, “!Eh! !Narmamə minə e nimnhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!”

²⁶ Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rimikir kafan narmamə minə, mhavən mhapik aposol minə mhauə. Mərig kimnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kimnhapik aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nimri kaonsel. Kini hae pris rimnaiyoh əriə mimə, ²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərig

^z 5:19 Wok 12:7-10

rhawor e kimiā naksor nēgkiarien kapēmīā rehuā e Jerusalem? Kini kimiā naksor narmamā kamhani mhamā kimawā yimishopni Yesu.”^a

²⁹ Aikin, Pita mine aposol minā khamā, “Kimawā jakasēkeikei misor nēkwai Kughen. Kimawā yakhapēh nisorien nēkwai yermamā.”^b ³⁰ Kimiā nakwēsēsik-pēn ta Yesu ye nai kamarkwao kin mishopni. Mērig Kughen kape kaha minā tu rimnor In rimragh min. ³¹ Kini Kughen rimivēhsi-haktē In ramkwātē ye nikarin matuk. Mā In Yemehua, In Kristo kapētawā. Kughen rimnor mēknakin mā tukror swatuk mā kitawā nēmā Isrel tukharkun nisararien ye nērigien kapētawā tuk tēvhagē hah, kini In tukrirēh-si ta narpinien kape tēvhagē hah kapētawā.^c ³² Yakamhani-ērhav nar a yame yimēsēm, mine Nanmin Rhakā yame Kughen rivēhsi-pē ta kimi narmamā yamā mine kasor nēkwai Kughen.”

³³ Narmamā kape kaonsel minā kisērig nēgkiarien a, nēgkiarien a ramēvi pik niemhaa kapēriā, kini khamā aposol minā tukasēkeikei mhamhā. ³⁴ Kini iriā kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamā kamhasiai in, ramērer ye nimri kaonsel, mini-pēn tuk mobael minā mimā, “Takhapik ta aposol minā mhatērhav.” ³⁵ Kini mini-pēn tuk kaonsel mimā, “Kafak narmamā minā. Pēh kisērig huvā mā tukshawor-pēn iran mine narimnā a. ³⁶ Pēh nien mā tu ēgkap e, kwēn e Tudas rimnarar, mamni-ērhav mimā in yamehua kirik. Narmamā tiksīn rēmhen kin fō handred kimnhakwasig kin in. Mērig kimnhopni in, kēko rik rik kafan narmamā minā. Kwhen kafan ruirkāk ta.”^d ³⁷ Kwasig, Judas, yemā Galili, ritērhav-pē ye nīpig gavman rimnamēvheikin narmamā minā. In min ravi narmamā kamhakwasig kin. Mērig kimnhopni min in, kēko rik rik kafan narmamā minā. ³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pēh khapēh narmamā minā e. Mharisīn ēriā khatērhav. Nar a kasor, to kape yermamā ēmā, tukrirkāk. ³⁹ Mērig tukmā rimasi-pēn ye Kughen, keinein nini-ēhuyen. Tukmā khani-ēhu, tuksēm ēmā mā kitawā Kughen kasotgoh.” Narmamā kape kaonsel minā kisērig, kiseighan kin kafan nēgkiarien.

⁴⁰ Kini kisokrēn kin aposol minā khauā min imā. Khani-pēn tuk mobael minā mā tuksērki-ērkis ēriā. Misēgkiar-pēn skai kimi ēriā mhamā tukhapēh nhani-min-ien nhag Yesu. Mishēr yerhav kin ēriā.^e

⁴¹ Khatērhav ye kaonsel, aposol minā rikiriā ragien mamāsik mā nar huvā kirik mā Kughen rimnēm-pēn ēriā mā iriā kisēmhen mā tuksērig nēmhēyen tuk nhaniyen nhag Yesu.^f ⁴² Nīpig minā fam, khavēn ye Nimā Ehuā kape Kughen, mine nimā apnapig minā, masēvhag kimi narmamā, mhani-ērhav Nēgkiarien Huvā, mhamā Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

^a 5:28 Mat 27:25 ^b 5:29 Wok 4:19 ^c 5:31 Wok 2:33-34; Efes 1:20; Hib 2:10; 12:2

^d 5:36 Wok 21:38 ^e 5:40 Wok 4:18 ^f 5:41 Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13

Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə

6 ¹Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapsaah. Iriə tiksın kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksın, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin minə kimnhani nikar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nipig fam, nipig kaməwhai mane mine nəviginien, kipəh nisarha-huvəyen tuk nipiəwharu kapəməwə yamə mine khamhə-tan kin əriə.”² Ror pən, aposol minə twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksın. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhaue misowhai əmə narimnar^h.³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nirkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a; ⁴kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.”

⁵Kisərig nəgkiarien a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatətəyen rehuə, kini Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimnəpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. ⁶Kini iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhaue misərer ye nimri aposol minə. Kini aposol minə kasərəhu-pən kwermiriə ye kapərhiə kapə, misəhuak-pən irəriə.

⁷Kini narmamə kape Yesu kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə, kini narmamə kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kimishatətə ye Yesu.ⁱ

Nəmə Isrel tiksın kimnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rivəhsi-pən nəsaninien mine nihuvəyen kimin, kini in ramor pik nimtətien ye nimri narmamə. ⁹Mərig nəmə Isrel tiksın kape nukwao kirik kamni kimə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven. ¹⁰Mərig Nanmin Rhakə rivəhsi-pən nirkunien kimi Steven. Nipig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.^j

¹¹Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tiksın mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimisərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses

^g 6:1 Wok 4:35 ^h 6:2 Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, niməhuak rimivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven. ⁱ 6:7 Wok 2:41; 16:5

^j 6:10 Luk 21:15

mine Kughen. ¹²Kini nэгkiarien kapəriə rimnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kimnhavən mharaptərəkin in. Mharəh mhauə misərer ye nimri kaonsel. ¹³Mhakir min narmamə tiksın mhauə mə tukhani nэгkiarien eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə, “Nipig minə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses. ¹⁴Yimisərig min ramni mimə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kini mukreikin narəyen yame Moses rimnərəhu kimi ətawə apa kupən.’”

¹⁵Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwətə ye kaonsel kimisarha-pən misəm Steven meinai nimrin rukreikin məmhen kin nimri agelo.

Steven rhorpin nэгkiarien kape tikmir minə kafan

7 ¹Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mimə, “Rhawor? Nэгkiarien e nəfrakisien?”

²Kini Steven rini-pən mimə, “Tatə minə, mine yo minə tiksın, sətərig kin yo. Kughen yame yerpirig In rimauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rimipəh nivən-hanəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia. ³Kini Kughen rini-pən tukun mimə, ‘Takapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mivən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’ (Jen 12:1) ⁴Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mivən marə apa Haran. Nipig ramarə aikin a, kini rimni rimhə, kini Kughen rikir in muə ye tanə e kitawə kisarə ikin mhauə miseriaji-pə ai taktəkun.^k ⁵Ebrahim rimauə aikin, mərig Kughen ripəh hanə nəraiye nimoptanə kirik kimin. Kafan nimoptanə rirkək pawk, mərig Kughen rimini ta mə tukripiaməkeikei mivəhsi-pən fam nimoptanə e kimin. Kini rimə, ‘Nimoptanə fam e kafam mine kape kwənərəus kafam.’ Mərig ye nipig a, Ebrahim, tini rirkək.^l ⁶Nэгkiarien yame Kughen rimini-pən tukun rimini mimə, ‘Mərig kwənərəus kafam minə tukhavən misarə ye tanə pisin. Iriə yor atuə kin əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərik mitə əriə mhavən miseriaji newk fo hundred. ⁷Mərig Yo, jakor narpinien kimi nəmə kasərik mitə əriə. Kini ai, kwənərəus kafam minə tuksəta ye tanə a, mharerig mhauə eikin e, misəhuak kimi Yo.’ (Jen 15:13,14)”

⁸Kini Steven rirpin nэгkiarien mimə, “Kughen rimirpen Ebrahim mimə In tukrarha huvə tuk əriə. Kini mini-pən tukun mə tukrəsəg-pən nipikwarien, ror nimtətien kin mə iriə narmamə kape Kughen. Ror pən, nipig Ebrahim rirəh kwajikovə kafan Aesak, kini ye nipig yame

^k 7:4 Jen 11:31–12:5 ^l 7:5 Jen 12:7; 15:18; 17:8

ror eit kin, rəsıg-pən. Kwasıg ikin, Jakob rəsıg-pən kwajikovə kafan minə, iriə fam twelef yamə mine iriə kaha kapətawə.”^m

**Steven ramni hah nəmə Isrel mimə Kughen rimnher-pən pawk
kin Josef, mərıg kaha tu minə kape nəmə Isrel kimisəpəh in**

⁹Kini Steven rirpin mimə, “Kaha tu minə kapətawə kimisəməkin naorahiria e Josef, miseighan-pən kin in kimi nəmə Ijip mə tukror atuə kin kape nəmə Ijip. Mərıg Kughen rimnarha huvə tukun,”ⁿ ¹⁰kini mivəh miragh in ye narə-ororien kafan. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimin. Nıpig Josef rərer ye nımrı yermaru kape nəmə Ijip, yermaru a rorkeikei in, mivəhsi-haktə in mimə in yamehuə kirik. Mə tukramarha huvə tuk nəmə Ijip mine nautə kafan.”^o ¹¹Nıpig a, sweiwei ramuh nəmə Ijip mine Kenan. Kaha kapətawə minə, nəriə nəviginien rimirkək, kasərıg raha.”^p ¹²Kini mərıg rimriə Jakob rərıg mə nəviginien apa Ijip, kini rher-pən kin kaha kapətawə minə khavən aikin, in e nırikakunien kapəriə kimnhavən Ijip. ¹³Kini, kwasıg ikin, iriə khavən min, Josef rəsik əpu in kimi piauni minə. Kini yermaru kape nəmə Ijip rəm rirkun kwənərəus kape Josef.”^q ¹⁴Kini Josef rher-pən nəgkiarien kimi rimni Jakob mine kafan minə tiksın tukhauə misarə iriə min. Iriə fam seventi faef.”^r ¹⁵Məkneikin Jakob rəsok pihiu mivən apa Ijip. Kasarə mamhavən, in mine kaha kapətawə minə kimnhamhə aikin.”^s ¹⁶Kwasıg ikin, kimirəh nikıkririə kırerıg khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nımrin tuk kwənərəus kape kwən a Hamor.”^t

**Steven ramni hah nəmə Isrel mimə Kughen rimnher-pən pawk
kin Moses, mərıg kaha tu minə kape nəmə Isrel kimisəpəh in**

¹⁷Kini Steven rarar mini min mimə, “Kimisarə mamhavən, ruə ye nıpig yame nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim tukruə mor nəfrakisien kin. Ye nıpig a, kaha kapətawə minə kimnhauə mhapsaah apa Ijip.”^u ¹⁸Kimisarə mamhavən, yermamə pisin kirik yame reinein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape nəmə Ijip.”^v ¹⁹In mamor has pən pik kimi kaha tu minə kapətawə mameikuə irəriə. Mamarkut kimi əriə mə tukmə kiseimək, misapitan kin kapəriə kwajikovə minə, pəh khamhə.”

²⁰“Ye nıpig atuətuk a, Moses rimnarha. Mor kwən huvə kin.”^x Rimni mine nisini kwerkwaig kin ye nəkwai nimə, mawarha huvə tukun mwəriaji makuə kisisər.”^y ²¹Mərıg nıpig iriu kwapitan kin in mə tukrimhə,

^m 7:8 Jen 17:9-14; 21:4 ⁿ 7:9 Jen 37:11,28; 39:2,21-23 ^o 7:10 Jen 41:37-44

^p 7:11 Jen 41:54; 42:1-2 ^q 7:13 Jen 45:1-4,16 ^r 7:14 Jen 45:9-11; 46:27

^s 7:15 Jen 46:1-7; 49:33 ^t 7:16 Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 ^u 7:17-18 Eks 1:7-8

^v 7:17-18 Eks 1:7-8 ^w 7:19 Eks 1:11-22 ^x 7:20 Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 20, in e, “Moses rimnarha, in kwajikovə huvə kirik ye nımrı Kughen.”

^y 7:20 Eks 2:2

piakəskəh kape yermaru kape nəmə Ijip rəm in, kini mirəh mivən, mamrhi rəmhen kin tini atuutuk.^z ²² Kini kimnhajoun in kin nirkunien kape nəmə Ijip. Kini in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

²³ “Kini nipig Moses kafan newk foti, rikin raməsik mə tukrivən məm narimnə iman e nəmə Isrel. ²⁴ Rarar mivən məm yemə Ijip kirik ramor aha-pən kimi yemə iman ikin kirik. Kini Moses rimavən, masitu ye yemə iman; mivəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai.” ²⁵ (Moses, rikin rimoh mətə nəmə iman ikin tuksəm kharkun mə Kughen rimnher-pən kin in mə tukripik ta əriə ye nəmhəyen yame kamor irəriə; mərig iriə kisəm, khapəh nharkunien). ²⁶ Kəni rikwamer kin, Moses ruə məm yemə Isrel mir kiraru karauh əriu minə. Kini in rivən mə tukrini-əhu əriu mimə, ‘!Ah! Kimiru piaumiru minə əmə. ?Nakwhawor mawor rahah irəmuru minə?’

²⁷ “Mərig əmə kwən e yame ramor hah kimi in kirik rəsua ta kin Moses mini-pən tukun mimə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ ²⁸ ?Nakmə takhopni min yo rəmhen kin yame nimnhopni yemə Ijip a e niəu uə?’ (Eks 2:14) ²⁹ Nipig Moses rərig nəgkiarien a, rigin, marar map. Map a Ijip mivən mamarə apa Midian rəmhen kin yepsipis kirik. Kini mirəh kwajikovə kafan mir aikin a.^b

³⁰ “Newk foti ruə mivən, nipig kirik, Moses rarar mivən apa ye tipəvsik ipakə tuk tukwas kirik kamni kimə ‘Sinae.’ Mivən aikin, məm nap ramuək ye kwaji nai kirik, kini agelo kirik kape Kughen ritərhav-pə tukun aikin. ³¹ Moses rəm rakur. Kini mivən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikin mərig nəgkiarien kape Kughen ramni mimə, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mine Aesak, mine Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rimnərig nəgkiarien a, rətəmnimin, migin pik kin nivag-pəniən.

³³ “Kini Kughen rini-pən tuk Moses mimə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, mərig in ai kwənmhan e nakamərer ikin in ramərhakə. ³⁴ Yo yaknəm ta mə kafak narmamə minə apa Ijip kasərig raha pik. Kini yakamərig mə kasasək; kini yakamuə mə jakpik-ta əriə ye nəmhəyen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kin ik takrerig mivən apa Ijip.’

(Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kini Steven rirpən mimə, “Moses e in e, yermamə e nəmə Isrel kimisəpəh miseinein in mhamə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ Mərig Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rimnher-pə kin agelo yame rimitərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrivəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mivəh miragh əriə.” ³⁶ Moses a rimnor nimtətien minə

^z 7:21 Eks 2:3-10 ^a 7:24 Eks 2:11-15 ^b 7:29 Eks 2:21-22; 18:3-4 ^c 7:35 Eks 2:14

tiksin nipig rimnamkir nāmā Isrel misap-ta Ijip misəviəfugin ye tahik a kamni kimā Red Si^d, mamhauē ye tipəvsik.^e

37“In e Moses min yame rimini-pən tuk nāmā Isrel mimā, ‘Kughen tukripivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yame rimivəh-si haktə yo. Profet a in kimia əmə kirik.’ (Dut 18:15) 38 Moses əmə e in e rimnamarə iriə nāmā Isrel nipig kimiseriwək kirikianə ye tipəvsik. In rimnamarə iriə kaha tu minə kapətawə; ye nipig a agelo kirik kape Kughen rimauə mægkiar kimin ye tukwas e kamni kimā Sinae. Kini Kughen rimivəh-si-pən əmə nəgkiarien miragh kimin, mə tukruə mivəh-si-pə kimi ətawə.^f

39“Mərig kaha minə kapətawə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tuksərig in. Mhapəh nisorkeikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nərigien kapəriə kimisorkeikei mə tukharerig-pən min apa Ijip. 40 Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksin kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rimipik ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikin e, mərig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) 41 Kini ye nipig

a, iriə kimnhavhirəkin nanmi kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar miragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini misor nəviginien ehuə kirik, rikiriə rimnagien tuk nar yame iriə kimnhavhirəkin.^g 42 Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nimeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən misəhuak kimi kəmhau minə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini ye nəkwəkwə kape profet minə mimə,

“‘!Nāmā Isrel! Kimia nimisarə ye tipəvsik kape newk foti, mamhauh nar miragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ?mə naksəhuak-pə kin kimi Yo uə? !Nikam!

43 Nipig minə fam kimia nakamharəh nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen Yermaru ikin, mərig yerkimia naksəhuak kimi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhau kape kughen kapəmiə Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmiə.

Ror məkneikin, jakher-ərhav kin əmia takasarə apa isok,’ (Amos 5:25) takasarə apa Babilon, ye nikarin pən.”

Steven ramni mə nāmā Isrel kimiseinein niprai nəgkiarien e “Nimə kape Kughen”

44 Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Nipig kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tipəvsik, kapəriə kirik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rimini-pən tuk Moses mə

^d 7:36 Red Si nipran rimə, “Tahik nuwig ripsaah aikin.” ^e 7:36 Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33

^f 7:38 Eks 19:3 ^g 7:41 Eks 32:2-6

tukrivhirəkin; kini Moses rimnor atuaturuk ye nirkunien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin. ⁴⁵ Kwasig ikin, nipig Josua rimikir kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermirə, iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a rimnəmir meriaji-pə nipig kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rimnorkeikei pik King Deved. Kini Deved rini-pən tuk Kughen mimə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mipəh yakor nimə kirik kafam, pəh Ik takamarə ikin.’ (2 Saml 7:1-16) ⁴⁷ Mərig nimə ai, King Deved rimipəh nivhirəkinien. Mərig King Solomon əmə e in rimivhirəkin. ⁴⁸ Mərig Kughen, In yerpigrik pik. Ripəh narəyen ye nimə yame yermamə əmə ravhirəkin. Rəmhen kin nəgkiarien kape profet yame rimiini mimə,

⁴⁹ “ ‘Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mine tokrei tanə.

?Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə ikin?

?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ?Pa rimnor narimnar fam? Yo pisin əmə yimnor

narimnar fam ye tokrei tanə.” ’ ’ ”

(Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmə Isrel kimisəpəh profet minə fam yamə mine Kughen rimnher-pə kin əriə

⁵¹ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mimə, “!Ah! Kapəmia kapə riskai pik. Kapəmiə nərigien rəpignap rəmhen kin nəmə kharəh nisəhuakien. Kimiə nakharəh nisorkeikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kimiə naksəmhen kin kaha kapəmiə minə kupən. Nakasətapig əmə kin Nanmin Rhakə nipig minə fam. ⁵² Profet minə kupən kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, mərig kaha kapəmiə minə kimisor has pən kimi əriə fam. Mishopni min profet minə kupən yamə mine kimnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kimiə min nakaseikuə mhakurao-pən ye nimetai Yemə Atuatuk a kini mhauh In mishopni. ⁵³ Kimiə nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo minə kwənhavəhsi-pə ta, mərig kimiə nakharəh nisorien nəkwan.”

Iriə kimisarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rimnəgkiar fam, narmamə kape kaonsel minə kimisərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərig Steven, Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nikhakien kape Kughen; kini məm min Yesu ramkwətə ye nikarin matuk. ⁵⁶ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “Səmru. Yakaməm napuə rimnəkwag, mə Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen matuk.” ⁵⁷ Kini namehuə kape

^h 7:45 Jos 3:14-17 ⁱ 7:47 1 King 6:1-38 ^j 7:51 Aes 63:10 ^k 7:52 Mat 23:31

^l 7:55 Sam 110:1 ^m 7:56 Daniel min rimnəm napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14.

kaonsel minə khasisigin nimətirgiriə kini misokrən iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun. ⁵⁸Mharaptərək in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwanu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

⁵⁹Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mimə, “Yesu Yermaru, yakamərəhu-pən nanmik ye kwermim.”ⁿ ⁶⁰Mənimkur mokrən ehua mimə, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rimini fam nəgkiarien a, kini mimhə.^o

8

¹⁻²Kini Sol ramərer əmə rikin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksin khauə mharəh niprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nipig a, Sol mine in minə tiksin kisarar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwanu minə tiksin apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. ³Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nimə minə mampik yerhav narman mine nipiraovin yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Ripik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.^p

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarien Huvə apa Sameria

⁴Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minə mamhane-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁵Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwanu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nimtətien minə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in. ⁷Narmamə khapsaah, nanmin has minə kimisəta irəriə. Nipig kisəta irəriə, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nikariə rəpou, mine yamə mine nihuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. ⁸Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

⁹Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nipig m-fam in ramor nimtətien ye norien kape yarmhə minə, ye nimri nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mimə in yamehuə kirik. ¹⁰Nəmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhane mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’”

ⁿ 7:59 Yesu rərəhu-pən nanmin ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. ^o 7:60 Luk 23:34

^p 8:3 Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

¹¹ Iriä kimnhakwasig kin mærig in ai nipig ripsaah in ramor æriä kisakur kin nimtätien yamä mine in ramor. ¹² Mærig nipig kisærig Filip ruä mini-ærhav nægkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani næfrakisien ye nægkiarien a. Narman mine nipiraovin yamä mine khani næfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes iræriä. ¹³ Kini ai, Saemon min rini næfrakisien ye Yesu; marar mivæn kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvæn ikin, Saemon rakwasig kin. Kini mæm nimtätien yamä mine Filip rimnor ye næsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

¹⁴ Nipig Aposol minä apa Jerusalem kisærig nævsaoyen mä nәмә Sameria kamhane næfrakisien ye nægkiarien kape Kughen, kini iriä kisher-pæn kin Pita mine Jon mä tukravæn mwæm æriä. ¹⁵ Nipig kimiravæn mratærhav-pæn tuk æriä, iriu mwæhuak-pæn ye nәмә minä e mä tukhavæh Nanmin kape Kughen. ¹⁶ (Mærig in apa kupæn, kimnor baptaes æmä iræriä ye nhag Yesu Yermaru; mærig Nanmin Rhakæ ripæh hanæ neiwaiyu-pænien tuk æriä). ¹⁷ Kini Pita mine Jon kwæruhu-pæn kwermiriu ye kaparia kapæ, mækneikin iriä khavæh Nanmin kape Kughen.⁹

¹⁸ Kini Saemon rimnæm mä Nanmin kape Kughen rimavæn ye nimraghien kape narmamæ nipig aposol mir a kwæruhu-pæn æmä kwermiriu iræriä mwæhuak-pæn iræriä, mækneikin Saemon ripik yerhav mane mä tukrivæhsi-pæn kimi æriu ¹⁹ mamækeikei kimi æriu mimæ, “Takravæhsi-pæ min nirkunien en kimi yo. Pæh jakæruhu-pæn kwermik ye narmamæ, khavæh Nanmin kape Kughen.”

²⁰ Mærig Pita rægkiar-pæn skai kimin mimæ, “!Mane en kafam tukramækeikei mirkæk kimiru min takravæn ye nap ehua! ?Nakmä nakirkun nivæhyen nimri nihuvæyen a yame Kughen ravhsi-pæn apnapig æmä kimi narmamæ ua? ²¹ Tukor ik nakpæh norien norien minä e kapæmawæ, meinai rikim rapæh natuatukien ye nimri Kughen. ²² Takamækeikei marar ye nærigien kafam tuk tævhagæ has, maiyoh Kughen pæh tukræspir ik tuk nærigien has kafam. ²³ Yakamæm nipig minä fam nakæmäkin narmamæ, morkeikei æmä ik; norien has rimnæruk æutæn ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rini-pæn tuk æriä mækeikei kimi æriä mimæ, “Kimiru takwæhuak kimi Kughen tuk yo; mä jakpæh nivæhyen narpinien yame nakarani-pæ tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kirani-ærhav fam nægkiarien kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rimnor, kini ai mwarar, mratærhav Sameria, mweriwæk mrarerig miravæn Jerusalem. Nipig kiravæn, mirani-ærhav Nægkiarien Huvæ kape Kughen apa yerkwanu minä kape nәмә Sameria.

Filip rimnægkiar iriu yemæ Itiopia kirik

²⁶ Nipig kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pæ tuk Filip mini-pæn tukun mimæ, “Takhekimter, mæri-pæn swatuk e ye tipævsik, yame ripis

⁹ 8:17 Wok 19:6

e Jerusalem muə mipis apa Gasa.” ²⁷Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape planehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik^r kirik; in ramarha huvə tuk mane kape planehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem minəhuak. ²⁸Rimavən məhuak-ta apa Jerusalem, mirerig minamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rimirai. ²⁹Kini Nanmin Rhakə ruvən ye Filip mimə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰Məkneikin, Filip raiyu mivən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rimirai. Kini Filip raiyoh-pən in mimə, “Yamehuə. ?Nakirkun niprai nəgkiarien e nakaməvheikin uə nikam?”

³¹Kini yamehuə a rimə, “Tukmə yermamə kirik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min. ³²Nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mimə,

“In rəmhen kin sipsip kirik, kimirəh khopni.

Məmhen kin kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien nipig
kimnəkis nimrin

Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³Kimnor naurisien kim in, kivəhsi-pən narpinien kirik kimin yame
ripəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rirkək, mərig in ai kivəhsi-ta nimraghien kafan
ye tokrei tanə e.” (Aesea 53:7-8)

³⁴Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kin pa nhagin? ?Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pisin kirik?” ³⁵Kini Filip rimirikakun ye nəgkiarien kirikianə əmə yame rinaməvheikin minamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kimin.

³⁶Iriu kwəri swatuk a, mirauə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rini-pən tuk Filip mimə, “Əm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nikam?”

³⁷Kini Filip rini-pən tukun mimə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pən tuk Filip mimə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”^s

³⁸Məkneikin rini-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹Kweiwaiyu mwərer min ye tame nu, məkneikin Nanmin kape Kughen rivəh-si ta Filip kini yamehuə a ripəh min nəmien, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rikin ragien.

^r 8:27 “Yunik” in yamehuə kirik, kimnərai rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwin, məm, morkeikei, moriah in. ^s 8:37 Wok 10:47

⁴⁰Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwanu a Asdod. Kini mivən apa yerkwanu minə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mivən mivən meriaji-pən apa Sisaria.^t

Sol rimnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

9 ¹Ye nipig a, Sol rimnamni has hanə narmamə kape Yesu minə mə tukraməkei mhopni əriə. Marar, mivən məm hae pris^u ²maiyoh-pən in mə tukrirai nəkwəkwə kirik rivən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mimə tukmə ruvən aikin məm narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapig narman uə nipiraovin, tukriraptərəkin əriə, mipik əriə mhauə apa Jerusalem. ³Nipig Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen in. ⁴In rimamir, mərig nəgkiarien kirik ramni mimə, “!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?”

⁵Kini Sol rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo. ⁶Mərig takhekimter, mivən apa yerkwanu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mine.”

⁷Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Sol kasərer, kisakur pik, misapnapig meinai kisərig pawk nəgkiarien a, mərig khapəh nisəmien yermamə kirik. ⁸Kini Sol rhekimter min, mərha, məm ripəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwermīn mhakir in mhavən apa Damaskes. ⁹Kini raməmir nipig kisisə, nimirin ripəh narhayen, mipəh nəviginien, kini mipəh ninimien nar kirik.

¹⁰Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rimnokrən kin ye nəmrərhavyen kirik mimə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rimə, “O-o, Yermaru.”

¹¹Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktəkun ai in raməhuak. ¹²In rimnəm nəmrərhavyen kirik məm mimə ik nakvən ye nəkwai nimə a mamərhupən kwermim iran mə nimirin tukrihuvə min.”

¹³Kini Ananaeas rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsəvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukriraptərəkin narmamə minə e kasəhuak kimik.”

¹⁵Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukrini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin

^t 8:40 Wok 21:8 ^u 9:1 Wok 8:3

pisin minə, mine namehuə minə, mine nəmə Isrel min.^v ¹⁶Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəmħəyen tuk nhagik.”^w

¹⁷Məkneikin, Ananaeas rivən ye nəkwai nimə a. Mərəhu-pən kwermīn ye Sol mimə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rimnher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nimrim, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimītərħav-pə tuk ik ye swatuk nipig nimnamuə eikin e.”

¹⁸Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin niriğəvi kəmam rier ta ye nimri Sol, kini in rarha min məm nar. Kini ye nipig a kor min baptaes iran.

¹⁹Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaninien.

Sol ramniərħav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nipig tiksīn apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə. ²⁰Kini nipig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərħav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mħamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimnamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhāni nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə min eikin e mə tukripik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”^x

²²Mərig nəgkiarien kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarien kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.^y

²³Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarien mə tukshopni in, ²⁴mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nipig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwānu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən mhavai-pən in ye nitip ehua kirik, mħaruk-pən nəərəs iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwānu a, kini Sol rap mamvən.^z

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimnəsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin.^a ²⁷Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimnəm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərħav mimə Sol rimipəh niginien tuk nini-ərħavyen nhag Yesu apa Damaskes.^b ²⁸Kini Sol rimnamarə iriə miriə mamvən yerkwānu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərħavyen nhag Yesu. ²⁹Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhāni nəgkiarien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰Nipig in

^v 9:15 Wok 26:2,6; 27:24; Rom 1:5 ^w 9:16 2 Kor 11:23-28 ^x 9:21 Wok 8:3

^y 9:22 Wok 18:28 ^z 9:25 2 Kor 11:32-33 ^a 9:26 Gal 1:17-19 ^b 9:27 1 Kor 9:1

minə tiksın kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwanu a Tasas.

³¹ Kwasiḡ ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinuyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rimnor huvə niḡ kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rimnəriwək mamvən ikin minə; nipig kirik rivən mamarha-pən kin nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rimnəm yermamə kirik nikarin rimhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimnapir əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə min nipram, ik takhuvə min. Takhekimter mərpəvin-ərpəvin kafam nimakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida mine Saron kisəm in, kisarat ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rivəḡ miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.^c Pian a, nipig fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah minə. ³⁷ Nipig a, rimivəḡ nimhəyen kirik, kini mimhə. Kəkwi, kor huvə nipran kirəḡ kərəhu-pən ye nimə ye kwənmhan apa yerpirig əḡkəp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nipig narmamə kape Yesu minə apa Jopa kisərig mə Pita raməmīr apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kiravən mwəm in. Miweikeikei kimin mirəmə, “Əriwak aihuaa muə.”

³⁹ Kini Pita rarar mikwasig kin əriu. Kini rivən mitərhav-pən tuk əriə, khakir in mishaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpirig əḡkəp. Kini nipiahuaru minə khamhə-tan kin əriə, iriə fam khauə, misərer rao rao kin. Misasək, mishajoun Pita kin neipən yame Dokas rimijir nipig rimnamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ərhav kin əriə, kini mənimkur məhuak. Miwag-pən məm pian ai ruamhə ta mini-pən tukun mə, “Tabita, hekimter.” Məkneikin pian ai rarha-pən məm Pita, kini mhəkimter məkwətə. ⁴¹ Kini Pita rasitu iran mivi haktə in, ai rərer. Kini Pita rokrən kin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu mine nipiahuaru yamə mine khamhə-tan kin əriə khauə, kini rhajoun əriə kin pian a mə ruəmragh min. ⁴² Kini nəvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamə khapsaah khauə mishatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kini Pita rarə

^c **9:36** Nhag pian a, ye nəḡkiarien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəḡkiarien kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nipran ramni nar miragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

min apa Jopa ror tu, iriu yermamə kirik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narimnar kin.

Kughen rimnəgkiar kimi Konilias

10 ¹Yermamə kirik, nhagin e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kirik kape mobael minə kamni kimə “Mobael kape Itali.” ²In mine kafan minə iriə kamhasiai pik Kughen kape nəmə Isrel. Kini in mivəhsi-pən mane ehua kimi yavən hah minə. Kini nipig m-fam, raməhuak kimi Kughen. ³Nipig kirik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nipig atuutuk kape nəhuakien, rimnəm nəmrərhavyen kirik, məm huvə mə agelo kirik kape Kughen rimauə tukun mimə, “!Konilias!”

⁴Kini Konilias rigin pik marha-əterik iran, mini-pən tukun mimə, “Əwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kini agelo a rini-pən tukun mimə, “Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Minəm ta norien minə kafam, mə ik nimnasitu ye yavən hah minə. Kini In ramərig ik. ⁵Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə ikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. ⁶In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narimnar kin tiki kau. Nimə kafan ramərer ye nikar-kar tahik.”

⁷Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kīraru mine mobael kirik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu min iran, mə irisir tukrhuə mīrhəm. ⁸In rhoprai-pən nəmrərhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kīrhivən apa Jopa.

Pita min rəm nəmrərhavyen kirik

⁹Kəni rəkwanir kin, yerkwēiha, nipig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhitərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nimə mə tukrəhuak. ¹⁰Maməhuak mamvən, minəmkərəv pik. Kini nipig kamavaan hanə nan, in rəm nəmrərhavyen kirik. ¹¹Məm mə napuə rimnəkwaɡ. Rəm nar kirik rəmhen kin tapolen ehua rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə. ¹²Kini nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pisin pisin. ¹³Kini rərig nəgkiarīen kīrik ramni mimə, “Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kīrik mən.”

¹⁴Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nimirim.”^d

^d 10:14 Lev 11:1-47; Esik 4:14

¹⁵Kini mærig nægkiarien a rimə, “Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuə əmə, ripəh nəmkimikien.”^e

¹⁶Kimiwəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəhsi-ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

Yermamə kisisər kape Konilias kirhivən mirhəm Pita

¹⁷Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun niprai nəmrərhavyen yame in rimnəm, mærig kwərə misir yamə misir e Konilias rimnher-pən kin ərisir, kirhuə. Mirhaiyoh kin nimə kape Saemon, mirhuə, mirhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nimə kafan. ¹⁸Kini mirhokrən mirhimə, “!Ei! ?Yermamə kirik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹Kini Pita ramətərig hanə kin niprai nəmrərhavyen kafan, mærig Nanmin Rhakə rini-pən tukun mimə, “!Ei! Ərig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kin ik. ²⁰Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Mærig rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nīkwasigien kin ərisir, mærig in ai Yo e yimnher-pə kin ərisir mə tukrhurə.”

²¹Məkneikin Pita reiwaiyu mivən mini-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kimisir nakarharhakin. ?Nakrhimə rhawor?”

²²Kini kirhimə, “Yamehuə kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rimnher-pə kin əmasir. In yemə atuatur kirik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kini nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kirik kape Kughen ruə mini-pən tukun mə tukrokrən kin ik, takvən apa iman yerkwanu. Pəh in rərig nægkiarien kafam.” ²³Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə. Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rivən məm Konilias mhoprai niprai nəmrərhavyen kafan

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mikwasig kin kwərə misir a. Kini nəməhuak minə min tiksin ye yerkwanu a Jopa, khakwasig min kin.

²⁴Kəni rikwamer min kin, rivən mitərhav pən yerkwanu a Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minə, mine kafan narmamə yamə mine in rimnokrən kin əriə, kaseito kin Pita. ²⁵Nipig Pita rimavən yerkwanu kape Konilias, Konilias ruə mənimkur ye nihi Pita mivəhsi-pən nisaiyen kimin. ²⁶Mærig Pita rivəh-si haktə min in, mini-pən tukun mimə, “Hekimter. Yo min yo yermamə əmə.”^f

²⁷Kwəgkiar, miravən apa imə, kini Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikin. ²⁸Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə m-fam nakharkun huvə mə natuakəmien kapəməwə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavənien ye nəkwai nimə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel kini mhapəh nisəriwak-kwisien. Mærig Kughen

^e 10:15 Mak 7:15,19 ^f 10:26 Wok 14:13-15; Rev 19:10

rimnhajoun yo mə jakpəh niniyen mə narmamə tiksin kisəmkimik ye nimrin uə kisahas. ²⁹Ror pən, nipig naksokrən kin yo mə jakuə eikin e, yakpəh nipəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə mimə, ‘?Kimiə nimisokrən kin yo tuk naha?’ ”

³⁰Kini Konilias rini-pən tukun mimə, “Nipig kisisər ruə mivən,^g ye tri klok yenaayu, ror məkneikin taktəkun, yo yimnaməhuak ye nəkwai nimə kafak. Taktəkun əmə yermamə kirik yame kafan neipən raməsiə, rimatərhav-pə, mərəy ye nimrik. ³¹Mini-pə tuk yo mimə, ‘Konilias. Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Rimnəm ta norien minə kafam, mə ik nimnasitu ye yavən hah minə. ³²Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksin khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə eikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-apnəpəneiyen ye tiki kau tuk nijirien mor narimnar kin. Nimə kafan ramərəy ye nikar-kar tahik.’ ³³Ror pən taktəkun əmə yimnher-pre kin kwərə misir e, mə tukrhikir ik mirhuə. Kini rhuvə pik mə nakuauə. Taktəkun ai kimawə fam yaksərer ye nimri Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əmawə.”

**Pita ramni-ərhav mə Kughen rimirpen narmamə ye
kantri pisin minə fam mə tukhauə mharkun In**

³⁴Kini Pita raməgkiar mamni mimə, “Taktəkun yakwirikun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam,^h ³⁵kini rikin ragien tuk narmamə ikin minə fam yamə mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶“Kimiə nakwənharkun ta nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinuyen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam. ³⁷Kini kimiə nakharkun narimnar yame rimatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rimini-ərhav baptaes, kwasig ikin, narimnar minə a ripirikakun.ⁱ ³⁸Rəmhen kin Kughen rimnher-pə kin Nanmin Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsaninien kimin. Kini ai, Yesu rimnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi Setan, Yesu rivəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹“Kini kimawə yimisəm narimnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwanu minə tiksin apa Judia. Kini yimisəm min mə

^g 10:30 Nipig nəmə Isrel kasəvheikin nipig minə, ror pisin ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikin nipig minə. Nar Isrel kisəvhuekin nipig minə a mhamə “nipig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kimisəvheikin nipig minə a, tukhani mhamə, “nipig kisisər.”

^h 10:34 Dut 10:17; Rom 2:11 ⁱ 10:37 Mat 4:12-17

kimisarkwəterəkin-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rimhə. ⁴⁰Mərig ye nīpig yame ror kisisər kin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə taksəm mə In rimimragh min. ⁴¹Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə taksəm. Kimawə e yimisəvigin mhanim kwis kimawə min nīpig rimimragh min ye nimhəyen.^j ⁴²Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əmawə mimə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkir narmamə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə ta.^k ⁴³Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”^l

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in.^m ⁴⁵Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.”ⁿ

Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, ⁴⁷“Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kin əriə mimə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh min iriə min.”^o

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

11 ¹Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ²Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarin, ³mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigin kimiə miriə?”^p

⁴Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵Mamni mimə, “Nīpig yimnaməmīr apa Jopa, maməhuak məm nəmərəhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo.

^j 10:41 Luk 24:42-43; Wok 1:8 ^k 10:42 Wok 17:31; 1 Pita 4:5 ^l 10:43 Aes 53:5-6;

Wok 2:38 ^m 10:44 Wok 11:15; 15:8 ⁿ 10:46 Wok 2:4; 19:6 ^o 10:48 Wok 19:5

^p 11:3 Wok 10:28; Gal 2:12

⁶Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mimə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’ ⁸Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nəniyen narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimirim.’ ⁹Kini yimnərig min nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mimə, ‘Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuwə əmə, rīpəh nəmkimikien.’ ¹⁰Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹“Ye nipig atuaturk əmə a, kwərə misir kisisər krhitərhav-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmir ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhuə mirhikir yo mirhuvən apa Sisiria. ¹²Kini Nanmin kape Kughen rimini-pə tuk yo mimə, ‘Rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir.’ Kini piautawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. ¹³Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e Saemon Pita. ¹⁴In tukrini-pre nəgkiarien kirik tuk əmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.’”^q

¹⁵“Kini nipig yimisəgkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən.”^{r s} ¹⁶Kini rikik raməsik nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rimini kupən mimə, ‘Jon rimnor baptaes irəmiə kin nu; mərig tukripəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.’^t ¹⁷Kini tukmə Kughen rīvəhsi-pən nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə nipig kitawə kimnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuwə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nini-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror min kimi nəmə tanə pisin pisin minə.”

¹⁸Nipig iriə kisərig nəgkiarien a kape Pita, kisapnapig. Misəgnəgin Kughen, mhani mhamə, “Tukmə ror Kughen rimnor ta swatuk tuk narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, iriə min kharkun nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrivəh miragh əriə.”^u

Niməhuak apa Antiok

¹⁹Kini mərig, kupən, nipig Sol mine in minə tiksın kimishopni Steven, misarar masor-ahas-pən min kimi narmamə yamə mine kishatətə ye

^q 11:14 Wok 16:31 ^r 11:5-15 Wok 10:9-48 ^s 11:15 Wok 2:4 ^t 11:16 Wok 1:5

^u 11:18 Wok 13:48; 14:27

Yesu, kisap, mhavən isok. Iriə tiksin kisap mhavən apa Fonisia, tiksin apa Saepras, kini tiksin khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. Kini mərig kasəgkiar əmə kimi nəmə Isrel.^v ²⁰Mərig tiksin, iriə nəmə Saepras, mine Saerin, kimnhauə apa Antiok, kini mamhani-ərhav min Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. ²¹Kini Kughen rimnasitu irəriə, narmamə khapsaah kisara ye nərigien kapəriə, mamhani nəfrakisien ye Yesu.

²²Nəməhuak minə apa Jerusalem kimisərig nəvsaoyen kin, kini kisher-pə kin yermamə kirik nhagin e Banabas ruə e Antiok.^w ²³Banabas ruə mitərhav-pə, məm mə Kughen ruivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi nəmə aikin, kini Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kimi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tim tim Yesu Yermaru yerkiria m-fam. ²⁴Banabas in yemə huvə kirik. Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini nhatətəyen kafan riskai. In ravi narmamə khapsaah kambakwasig kin Yesu Yermaru.

²⁵Kini kwasig ikin, Banabas rivən apa Tasas mamarha-kin Sol.^x ²⁶Nipig rimnəm Sol, rikir, iriu miravən apa Antiok mwarə apaikin kape newk kirikianə. Mwofugin iriə nəməhuak minə aikin, mawəvəhwag kimi narmamə khapsaah. Ikin a Antiok, kimirikakun kini narmamə kape Yesu Kristo minə kimə, “Kristin.”

²⁷Ye nipig a, profet minə tiksin khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸Iriə kirik, nhagin e Akabus, Nanmin Rhakə ramarə iran, rimirkun məkupən mimə sweiwei ehuə kirik tukruh narmamə m-fam. (Kini profesi e rimauə minor nəfrakisien kin ye nipig yame Klodias rimnamehuə ye nəmə Rom).^y ²⁹Kini narmamə kape Yesu minə apa Antiok kimisorkeikei mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu minə apa Judia, mishər-pən kin mane kirikianə kirikianə yame ratuatuk ye nirkunien kapəriə. ³⁰Kisor məknakin, misərəhu-pən mane a ye kwermi Banabas mine Sol mə tukravən mwərəhu-pən ye kwermi elda minə ye niməhuak apa Jerusalem.^z

Kughen rimirəhsi-ərav Pita ye kalabus

12 ¹Ye nipig a, king kape nəmə Rom, nhagin e Herod^a, rimiraptərək kin nəməhuak minə tiksin mimə tukruh əriə. ²Mini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mharaptərək kin Jemes, piau Jon, misərəru-ta kapən kapə. ³Kini rimnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rikiria ragien tukun, rarə mini-pən min tuk kafan narmamə minə mə tukharaptərək kin min Pita. Kiraptərək kin Pita ye nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə “Nənien Bred yame yis rirkək iran.” ⁴Kharaptərək kin Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kini Herod rimini mə mobael 16 tuksərer

^v 11:19 Wok 8:1-4 ^w 11:22 Wok 4:36 ^x 11:25 Wok 9:30 ^y 11:28 Wok 21:10

^z 11:30 Wok 12:25 ^a 12:1 King e nhagin e Herod Agripa. Pəh nien mə Herod Antipas.

əswasig kin, kuas kuas ye aoa minə fam, yenpig mine yeraan. Herod rikin raməsik mimə nipig nəviginien ehua tukror infamien, in tukrikir Pita muə ramərer ye nimri mirh. ⁵Mərig nipig Pita raməmir hanə ye kalabus, nəməhuak minə kasəhuak əusik-əusik tukun.

⁶Kini tikəni rəkwamir kin, Herod rimə ta mə tukrərip Pita ye nimri mirh. Mərig yenpig, Pita raməmir ye kalabus mamapir ye kwerkwan ye mobael mir kiraru. Karkwəji in kin jen kiraru: kirik raməker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik raməker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kini məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mimə, “Ei. !Ərer aihuaa!” Taktəkun əmə jen mir yame e kawəker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸Kini agelo ai rini-pən tukun mimə, “Vəhsi-pən kafam sot mine sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimini. Kini agelo a rini-pən tukun mə, “Takvəhsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo.” ⁹Kini Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in ripəh nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakisien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməmrərhav əmə. ¹⁰Kini iriu kirauə mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kini mirauə mwapita yame ror kiraru kin. Kwasig ikin, kirauə miratərhav-pə ye kwəruə yame kimnor kin aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nipig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriu kiratərhav. Mawəriwak ye swatuk miravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.^b

¹¹Məkneikin, Pita, rikin rarə, kini rimə, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rimnher-pə kin agelo kafan mə tikrirəh-si ta yo ye kwermi King Herod mine narimnar minə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak.”

¹²Pita rəm rirkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rīvən imei Meri, nisin Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nimə a masəhuak. ¹³Kini Pita rəsik-əsik tapig ye nimə a. Kini yasitu kirik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə. ¹⁴Kini in mərig riki Pita, ruirkun mə Pita a; kini rikin ragien pik tukun, kini mərugin nəhitəyən, kini maiyu əmə mivən mini-əsah-pən iran mimə, “!Ei! Narimnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mimə, “Nikam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən misəhitə, misəm in, kisakur kin. ¹⁷Kini Pita rimini-əhu əriə mə tukhapim.

^b 12:10 Wok 5:19

Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rimivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mimə, “Taksəvsao kin kimi Jemes^c mine kitawə minə tiksın.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mine kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə minə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rimnor Pita.^d ¹⁹Kini King Herod rini-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakin Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rərip mobael minə a ye nimri mirh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rimhə

Kwasig ikin, King Herod rimatərhav Judia, məsok pirə, mivən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰Ye nipig a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukripəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisərhəhu nəmərinuyen iriə min, mə tukrəta min ye nəviginien rivən min kimi əriə.

²¹Kini kwənhauə ye nipig yame Herod rimini mə tukrəm əriə iran, kini rivəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mivən məkwətə ye kwənmhan kape king, mivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi əriə. ²²Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.” ²³Mərig Herod ripəh nivəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom minə kisən tipeiwə iran, rimhə.^e

²⁴Ye nipig a, nəgkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.^f

²⁵Kini Banabas mine Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mirarerig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.^g

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mə tukrəni- ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen

13 ¹Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yemapig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ²Kasarə, kini nipig kirik, kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə

^c 12:17 Jemes e ror pisin ye Aposol Jemes yame King Herod rimnhopni kupan (ye Wok 12:2). ^d 12:18 Wok 5:22-24 ^e 12:23 Dan 5:20 ^f 12:24 Aes 55:11

^g 12:25 Wok 11:29-30; 15:37

ruə mini-pən tuk əriə mimə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriu tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.”^h

³Kimisor infamien ye nəhuakien mine nipəhyen nəviginien, kini misəruə-pən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk niwəhsihaktəyen əriu. Kini mishər-pən kin əriu mə tukravən.ⁱ

Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəgkiarien Kape Kughen apa Saepras

⁴Nanmin Rhakə rivəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.” ⁵Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriu.^j

⁶Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehua a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehua. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarien kape Kughen. ⁸Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nipran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yamehua a, mə tukripəh niniyen nəfrakisien ye Yesu. ⁹Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,^k Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas, ¹⁰mini-pən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nipig m-fam nakaukreikin swatur atuatur kape Kughen. ¹¹Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrirap ik, nimrim tukripis. Takpəh nəm-pipom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nimrin. Kini in rimnəriwək mamərav-ərhav əmə mamarkut mimə yermamə kirik tikrivəh kwermi mikir in.^l ¹²Kini gavman a rəm nar a rimnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³Kini Pol mine in minə tiksini kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehua kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən

^h 13:2 Wok 9:15 ⁱ 13:3 Wok 6:6 ^j 13:5 Wok 12:12; 15:39 ^k 13:9 Nhag e “Sol” in nəgkiarien kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarien kape nəmə Rom. Nipig Sol rimavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarien kape nəmə Rom. ^l 13:11 Wok 9:8

mhavhiak ye yerkwanu kirik kamni kimā Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnāpəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem.^m ¹⁴Kini iriə kisasar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwanu kirik kamni kimā Antiok, apa Pisidia. Ye nipig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmā Isrel, misəkwətə. ¹⁵Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksini. Tukmə kimiə nakamhavəh nəgkiarien kirik tuk nərip-tim-timien nəmā iku, hani-ərhav.”

¹⁶Kini Pol rhekimter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mimə, “Nəmā Isrel, mine nəmā iku pisin pisin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmā Isrel, kimiə fam taksətərig kin nəgkiarien kafak. ¹⁷Kupən, Kughen kape nəmā Isrel rimirpen kaha kapəməwə minə, kini nipig kimisarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rivəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehuə kafan, In rirəh-si-ta əriə ye kwermi nəmā Ijip.” ¹⁸Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nipəhyen əriə.^o ¹⁹In rimnor narmamə minə kape nəmā Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəh-si-pən tanə a kapəriə kimi ripməwə minə, mə kapəriə.^p ²⁰Narimnar a rimnor rivəh nipig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rivəh-si haktə namehuə kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhaue miseriaji nipig kape profet kirik nhagin e Samuel.^q ²¹Nipig a in a, kimisaiyoh Kughen mhamə iriə kisorkeikei mə tukhavəh-si-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rivəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehuə irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti.^r ²²Kini ai Kughen rirəh-si-əhu Sol, kini mivəh-si-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mimə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’

(1 Saml 13:13; 16:12)^s

²³“Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan.^t ²⁴Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmā Isrel mimə, ‘Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, misor baptaes.” ²⁵Kini nipig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mimə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə

^m 13:13 Wok 15:38 ⁿ 13:17 Eks 1:7; 6:6; 12:51 ^o 13:18 Nam 14:34; Dut 1:31-32

^p 13:19 Dut 7:1; Jos 14:1 ^q 13:20 Jaj 2:16; 1 Saml 3:20 ^r 13:21 1 Saml 8:5,19; 10:20-24

^s 13:22 Sam 89:20 ^t 13:23 2 Saml 7:12-16 ^u 13:24 Mat 3:1-2

Kughen rimini ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mīmə yo jakrisin ta nərəus ye kafan sandel.”

26 “Yo minə tıksin, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarien kape swatuk yame tukrivəh miragh narmamə iran. 27 Nipig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarien kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən. 28 Kini iriə khapəh nisəm-pəwk-ien mə In rimnor norien has kirik yame ratuatuk mə tukrimhə tukun, kini kisara, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu.” 29 Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən. Kimnharəh-si-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəəg kapier.^x 30 Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen. 31 Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piautawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.”

32 “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmiə. Nirpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, 33 ruini-ta tuk ətawə, nimikipriə. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyen, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mīmə,

“Ik kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towei.’

(Sam 2:7)

34 “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mīmə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, mərig In tukripəh min nimhəyen; nipran to rapəh nəmətitiē. Kini mamni mīmə,

“Yo jakvəhsi-pre nihuvəyen kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’

(Aes 55:3)

35 “Kini nəgkiarien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Ik to nakpəh nipəhyen mə niprai yemə rhakə kafam tukrəmətit.’

(Sam 16:10)

36 “Nipig King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nipran ruəmətit ta. 37 Mərig niprai Yesu yame Kughen rimnor rimragh min ye nimhəyen, in ripəh nəmətitiē.”^z

^v 13:25 Nəgkiariēn e kape Jon Baptaes raməmir ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27.

^w 13:28 Mat 27:22-23 ^x 13:29 Mat 27:59-60 ^y 13:31 Wok 1:3,8 ^z 13:37 Aposol Pita min rimnhoprai nəgkiariēn ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35.

38-39 “Ror pən, yo minə tiksin, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimnor swatuk mə Kughen tukrirəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen ripəh niniyen mə in yemə atuutuk. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrini mə iriə nəmə atuutuk.”^a
 40 Ror məknakin mə kimia takasərig əmiə, pəh nəgkiarien kape profet minə tukripəh nuə-minien irəmiə⁴¹ yame ramni mimə,

“ ‘!Ah! Kimia yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rhoprai-pre kimi əmiə, to kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

(Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə

42 Kini nipig Pol mine Banabas kiratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrarerig-pə min, mwəgkiar min kin kimi əmawə.”⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksin nəmə Isrel, mine tiksin nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəh narəyen kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriu kawəgkiar kimi əriə mwor kwirig kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyen kape Kughen mamharpin.”

44 Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwanu a khauə misofugin mə tuksərig min nəvsaoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmehua kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriu kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

45 Mərig nəmə Isrel tiksin kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarien kafan.

46 Mərig Pol mine Banabas krapəh niraginien; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimia nakasəpəh nəgkiarien kapəmru ramhajoun pən mə nakhapəh nisəmhenien mə takhavəh nimraghien rerin. !Nəmhen, pəh kimru yakwəpəh əmiə miravən tuk nəmə iku pisin pisin minə!”^b

47 Meinai Kughen Yermaru rimivəhsi-pə ta nəgkiarien kimi əmawə mimə,

“Yimnor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən mini-ərhav swatuk yame jakvəh miragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanimtanə.’ ”

(Aes 49:6)

^a 13:39 Rom 10:4 ^b 13:46 Wok 3:26; 18:6

⁴⁸Kini nipig narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien a, rikiriə ragien pik. Kini kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarien kafan. Kini narmamə yamə mine Kughen rimirpen ta əriə mə tukhavəh nimraghien rerin, iriə kimnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹Ror məkneikin, nəgkiarien kape Kughen ritərhav mivən ikin minə fam rarkurao ye kwənmhan a.

⁵⁰Məkneikin nəmə Isrel kimnhavən misəm nipianehuə yamə mine kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mine nəmehuə minə kape rukwanu a, misarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mine Banabas. Kini misəkəu-ta əriu a iməriə ikin. ⁵¹Mərig iriu kwarpita-arpita nimokru ye sandel kapəriu [mwor nimtətien mə nəmə ikin a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien.] Kini kiravən apa yerkwanu a, Ikoniam.^c ⁵²Mərig narmamə kape Yesu minə apa Antiok, Nanmin kape Kughen rukwar irəriə; kini rikiriə ragien.

Pol mine Banabas kimiravən apa Ikoniam

14 ¹Nar a rimnor min apa Ikoniam. Apaikin, Pol mine Banabas kimiwauru-pən ye niməhuak kape nəmə Isrel miwəgkiar miwapita, mirəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mine nəmə Gris min; khani nəfrakisien ye Yesu. ²Mərig nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəriu kimnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nərigien kapəriə mə tuksəməkin nəməhuak minə, mhani hah əriə. ³Mərig Pol mine Banabas kimiwarə aikin a ror tu; kini kwətgah tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kini Kughen rimnor əriu kwor nimtətien ripsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəgkiarien kape nihuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kin.^d

⁴Nəmə ikin kimisəwhai əriə minə; tiksın kimnhakwasig kin nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kini tiksın kimnhakwasig kin aposol mir a. ⁵Nəmə Isrel a, mine nəmə Gris, mine nəmehuə minə kapəriə kimnharai mhun nəgkiarien mhamə tukhauh əriu misarkwhopni əriu kin kapier apig.^e ⁶⁻⁷Nipig Pol mine Banabas kwərig nirai-mhunien kapəriə, kwarar, miwap miravən ye provins e Likaonia.

Pol mine Banabas kimiravən apa Listra

Kini mawəriwak, miravən yerkwanu mir a, Listra mine Debe. Kini ye yerkwanu mir a mine ikin minə ipakə tuk yerkwanu mir a, iriu kimarəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁸Apa Listra, yermamə kirik apaikin nihun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwəṭə, ⁹mamətərig kin nəgkiarien kape Pol. Kini Pol rəm tim tim kwən a mirkun mə ruini-ta nəfrakisien mimə Kughen to rirkun nor-huvəyen nihun. ¹⁰Kini Pol rokrən apomh mimə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rhekimter məriwək.

^c 13:51 Mat 10:14; Wok 18:6 ^d 14:3 Mak 16:20; Hib 2:4 ^e 14:5 Wok 14:19

¹¹ Kini narmamə kisəm nar yame Pol rimnor, kisokrən mamhani ye nəgkiarien Likaonia mhamə, “!Səmrui! !Kughen kapətawə minə khaukrekin əriə minhauə misor yermamə kin əriə, miseiwaiyu-pə imətawə!”^f ¹² Kini rikiriə rəsik mə Banabas e Sus, [yermaru kape kughen minə kapəriə.] Mərig in ai Pol in yermamə kape nəgkiarien, rikiriə rəsik mə in e Heremes, yeni kape kughen minə kapəriə. ¹³ Nimə kape kughen e Sus, ramərer ye nıkar rukwanu pən. Kini pris kape kughen a rimavən mokwan-pən jihi nai ye kau minə tiksın məsig əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwanu a kimnor kin kapiə. In mine kwhen a kisorkeikei mə tukhauh mhavaan nar miragh minə a tuk nəhuakien kimi Pol mine Banabas.

¹⁴ Mərig aposol mir a kwərig nəvsaoyen kin, kweikus neipən kapəriu [mwor nımtətien mə rikiriu rəpou.] Mwaiyu miravən ye kwerkwən irəriə mwokrən ehua mirəmə, ¹⁵ “!Ah! ?Rhawor nakhamə taksor nar e? Kimru yermamə mir əmə e- rəmhen kin əmiə. Kimru yakərauə mə jakrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə, mirəmə taksarar ye nərigien kapəmiə, mhapəh nisəhuakien kimi kughen apnapig minə. Misəhuak əmə kimi Kughen rerin. In rimnor neai mine nimoptanə mine tame tahik, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə.”^g ¹⁶ Apa kupən, In rimnəta ye narmamə m-fam ye tanımtanə kisəri-pən əmə swatuk minə kapəriə.^h ¹⁷ Mərig nıpig m-fam, In ramor swatuk kimi əriə mə iriə tukharkun nisəmien nihuvəyen kafan. In ramor nəhig ramip; mamor nəviginien ramor kwənkwan ye nıpig minə atuutuk kapəriə. In ravəhsi-pre nəviginien kimi əmiə, mamor rikimiə ramagien.”ⁱ ¹⁸ Aposol mir a kirəni pawk nəgkiarien a, mərig ipakə əmə iriə kirapəh nəmhenien tuk nırəni-əhuyen narmamə minə a yamə mine khamə tukhauh kau, mhavaan əru, misor sakrefaes kin kimi əriu.

¹⁹ Kasarə pi pom mamhavən, kini nəmə Isrel tiksın kimnhasi-pən apa Antiok mine Ikoniam, mhauə mhatərhav-pə Listra. Khavi narmamə khapsaah khauə mhakwasig kin əriə, mharaptərəkın Pol, misəsik in kin kapiə, mhaukəkin in misərəhu in iruə yerkwanu a, misapəh raməmır. Rikiriə rəsik mə ruamhə əfrakis.^j ²⁰ Mərig narmamə kape Yesu minə kimnhauə misərer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravən apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pən Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-ərhav Nəgkiarien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min miravən apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirauə Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirauə apa Antiok.

^f 14:11 Wok 28:6 ^g 14:15 Sam 146:6; Wok 10:26 ^h 14:16 Wok 17:30 ⁱ 14:17 Jer 5:24

^j 14:19 Wok 17:13; 2 Kor 11:25

²² Ikin minə, iriu kwərip tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriə mə tüksərer tim tim ye nhatətəyen kapəriə, mirəmə, “Kitawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tuk ətawə.”^k ²³ Kini Pol mine Banabas kirmiavən ye niməhuak minə, miravəh-si haktə elda minə kapəriə, mwapəh nəviginien mawahuak, mawərəhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihui miravən Pamfilia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkiarien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Miravən ye rao kirik mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu mə iriu tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.^l

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu.^m ²⁸ Kini iriu mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

Nəməhuak minə tiksin khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

15 ¹ Narmamə tiksin khatərhav a Judia, misəsok-pihui, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.”ⁿ ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarien a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksin mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nərigien a.^o

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimnhani vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsao kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tüksor.^p

⁵ Mərig Farisi minə tiksin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu kishekimter mhamə, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei

^k 14:22 Wok 15:32; 1 Tes 3:3 ^l 14:26 Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruauə muavən ta, kini taktəkun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok. ^m 14:27 Wok 15:4,12 ⁿ 15:1 Gal 5:2 ^o 15:2 Gal 2:1 ^p 15:4 Wok 14:27

kəsīg-pən əriə kini tukaməkeikei khajoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

⁶Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwətə tuk nərigien a. ⁷Kimisəgkiar rapomh pik, kini Pita rhekimter mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakharkun mə tu tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mimə yo jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.” ⁸Kughen, yame rirkun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nimtətien mə rikin ragien min tuk əriə.” ⁹Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nikam. Iriə min khani nəfrakisien iran, kini In rivəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kin yame rimnor ta irətawə. ¹⁰Kimiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmrū. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən kharəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a.” ¹¹Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh miragh ətawə ye niहुवयेन kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.”^t

¹²Nəgkiarien a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətərig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsao kin nimtətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nimri narmamə ye tanə pisin pisin minə.

Jemes rətapig kin nəgkiarien

¹³Pol mine Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kini Jemes rhekimter, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın, sətərig kin yo.”

¹⁴Saemon Pita rimnhoprai-pə huvə kimi ətawə mə Kughen rimnor əpu In kimi nəmə tanə pisin pisin minə, mipik ta əriə tiksın mə kafan narmamə minə. ¹⁵Rəmhen əmə kin nəgkiarien kape profet kirik kupən yame rimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rimə,

¹⁶“ ‘Kwasig ikin, Yo jakrerig-pə min. Mor huvə rao’ kape narmaruyen kape King Deved e yame rimnaməteih kupən, ipakə əmə rəmnim. Rinahas pawk, jakrəh-si haktə, mirirpin, məspir, mor rəutən min.

¹⁷⁻¹⁸Mə narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel- narmamə pisin pisin minə rarkurao ye tanimtanə- yamə mine yimirpen ta əriə mə kafak narmamə minə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yimnhajoun narmamə kin narimnar minə e mə tukharkun. In e nəgkiarien kafak.’ ”

(Amos 9:11-12)

⁹ 15:7 Wok 10:1-43 ^r 15:8 Wok 10:44; 11:15 ^s 15:10 Mat 11:30; Gal 3:10

^t 15:11 Gal 2:16; Efes 2:5-8 ^u 15:13 Gal 2:9 ^v 15:16 Nəgkiarien kape nəmə Gris ripəh niniyen “rao kape King Deved” mərig rimə, “nimə tapolen kape King Deved.” Mərig nipran rimə “generation” uə yerkwanu, mine narmamə, mine nimə.

¹⁹Kini Jemes rimə, “Nəgkiarien kafak ror məkneikin: Taktəkun ai, narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel kwəsarar ye nərigien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor riskai pik tuk əriə. ²⁰Mərig pəh kharai nəkwəkwə kirik rīvən kimi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nisənien nəviginiyen yame kimoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Nəviginiyen minə a kisəmkimik ye nimri Kughen. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nipiraovin. Mhapəh nisənien nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisənien nitə.” ²¹Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kimnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mine fam ye nəkwai niməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kini kimnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwənu minə m-fam.”

**Aposol minə mine elda minə kisher-pən kin nəkwəkwə
kirik kimi nəməhuak minə pəh nien mə nəmə Isrel**

²²Kini aposol minə mine elda minə, mine nəməhuak minə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksın misher-pən kin əriə khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavən apa Antiok. Mishajoun Saelas mine Judas (nhagin min kirik kamni kimə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh miravən. Nəkwəkwə a ramni mimə,

Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə piaumiə minə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisin pisin minə, kimie nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Siria, mine Silisia:

²⁴Yakasərig mə kimawə tiksın kimnhauə misor riskai-pre pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pəniyen nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə misor məknenkin. ²⁵Ror pən, kimawə yimisəkwətə kirik, mishajoun yermamə kiraru e misher-pre kin mə tukravəh nəgkiarien kapəməwə miraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəməwə mir e Pol mine Banabas. ²⁶Ipakə əmə iriu kramhə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. ²⁷Kimawə yaksher-pre kin Judas mine Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kimawə yimnharai. ²⁸Kini Nanmin kape Kughen rikin ragien, mine rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mine en:^x ²⁹Takhapəh nisənien nəviginiyen yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai

^w 15:20 Eks 34:15-17; Lev 17:10-16 ^x 15:28 Mat 23:4

nitawin raməmir hanə ye nīpran. Mhapəh nīsor-haspən-ien kimi nīpiraovin. Tukmə naksəri-pən natuakəmien minə a, takpīsərə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəməwə.

³⁰Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak minə aikin. Khauə, misofugin. Kini kimnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə. ³¹Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə. ³²Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim. ³³Iriu kimiwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak minə kimisaowia kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərinyen kimi əriu. Kini misher-pən kin əriu kirarerig miravən tuk narmamə yamə mine kimisher-pən kin əriu. ³⁴⁻³⁵Mərig Pol mine Banabas kimiwarə min apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə

³⁶Kisarə mamhavən, Pol rini-pən tuk Banabas mīmə, “Rhuvə mə tukrarerig miravən mwəm kirau minə tiksin yerkwānu minə a mīrani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.” ³⁷Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkir Jon Mak pəh rikwasig kin əriu.^y ³⁸Mərig Pol rəm mə rīpəh natuatukien, meinai in apa kupən, kimnarharə apa Pamfilia, kini Jon Mak rīmnəpəh əriu, mīrerig.^z ³⁹Kini Pol mine Banabas kaotgoh kimi əriu minə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu minə. Banabas rikir Jon Mak, miravən ye rao kirik miravən apa ye tanə kirik kamni kimə Saepras. ⁴⁰Mərig Pol rīmini-pən tuk Saelas mə iriu min. Kini nəməhuak minə kimisəhuak kimi Yesu Yermaru mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹Iriu kimiwəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

16 ¹Kini Pol rəriwək min mivən apa yerkwānu mir kiraru nhagrii Debe mine Listra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rīmni in yemə Gris.^a ²Nəməhuak minə apa Listra mine Ikoniām kamhani mhamə Timoti in yamehuə kirik.^b ³Kini Pol rorkeikei mə tukrəkir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai rīpəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rīm Timoti in yemə Gris.^c ⁴Kini irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwānu minə, marhəni-ərhav tuk narmamə

^y 15:37 Wok 12:12,25 ^z 15:38 Wok 13:13; Kol 4:10 ^a 16:1 Wok 14:6; 2 Tim 1:5

^b 16:2 Fil 2:19-22 ^c 16:3 Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kirik kape nəmə Gris. Mərig Pol rīmə to rəsīgən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kirik, ai nəmə Isrel to kisərig.

kape Yesu minə mırhimə nəgkiarien yame aposol minə mine elda mine Jerusalem kimisərəhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarien a.^d ⁵Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatəyəyen kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmrərhavyen kirik

⁶Irisir kirhuvən mırhitərhav-pən yerkwanu minə Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rimini-əhu mə tukrhipəh nırhivənien mırhini-ərhav nəgkiarien apa provins a Tarki.^e ⁷Kirhuvən mırhuə ye nikar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu^f ripəh niniyen mə tukrhuvən aikin. ⁸Kini irisir krhitərhav-pən Misia, mırhivirə mırhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹Yenaiyu, Pol rəm nəmrərhavyen məm mimə yemə Masedonia kirik rərer maiyoh-pən in maməkeikei kim in mimə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” ¹⁰Pol rimməm ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəmawə narimnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rimnokrən kin əmawə mə jakhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mini nəfrakisien ye Yesu

¹¹Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuutuk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹²Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmir kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisərə kəskəh aikin a. ¹³Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yimiəkwətə, misəgkiar kimawə nīpiraovin yamə mine kwənhauə ta aikin misəkwətə. ¹⁴Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətərig kin əmawə. Nhagin e Lidia. In piraovin kape nəvraiye neipən huvə minə^g mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nirkunien kafan mimə in tukrini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Pol. ¹⁵Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rimini-pə tuk əmawə mimə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misərə imak yerkwanu.” In rimivi əmawə, yakhavən misərə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovin kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nimrin. Pian a,

^d 16:4 Wok 15:23-29 ^e 16:6 Wok 18:23 ^f 16:7 Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə. ^g 16:14 Neipən a nimrin rhaktə, kini rimrimrə apig.

nanmin hah raməmir iran, mamor in mə in rirkun nini-ərhavyen narimnar yame tukripiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehua iran, kape kafan namehua, meinai narmamə kasərok namehua kafan minə mə tuksərig nəgkiarien kafan. ¹⁷Kini in ramkwasiɡ kin əmawə Pol, mamokrən ehua mamni mimə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh miragh narmamə iran kimi əmiə.”^h

¹⁸Rimnor nar a nipig ripsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar mægkiar kimi nanmin has yame raməmir ye pian a, mimə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mimə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹Mərig namehua kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisarar, mharaptərəkkin Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nimri mirh. ²⁰Misərip əriu kawərer ye nimri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworihah pik nəmə imətawə ikin.”ⁱ ²¹Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To kharəh nisəri-pənien swatuk a.” ²²Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehua mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhaui əriu.^j ²³Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhamə, “!k takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarien a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuri markwəji ətərəkkin-pən əriu iran.

²⁵Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmir ye kalabus kimisəterig kin əriu. ²⁶Taktəkun əmə, nimnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknəkin rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kin.^k ²⁸Mərig Pol rokrən apomh mimə, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmir hana imə.”

²⁹Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənəmkur-pən ye

^h 16:17 Mak 1:24 ⁱ 16:20 Mak 13:9 ^j 16:22 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2 ^k 16:27 Ye nipig a, tukmə yermamə kiwəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus.

^l 16:27 Wok 12:18-19

nihu Pol mine Saelas, migin pik. ³⁰Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mimə, “!Yemehuə mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rīvəh miragh yo?”^m

³¹Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam minə min.” ³²Kini iriü kirani-ərhav nəgkiarien kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. ³³Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor atuə kin minə kimisor baptaes. ³⁴Kini in rimikir Pol mine Saelas mivən ye nəkwai nimə kafan, mivəhsi-pən nəviginiyen kimi əriu. Kini in, mine kafan minə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kirəni-pən tuk mobael mine mirəmə, “Havən mharisin nar mir a kiravən.”

³⁶Kini kwən a ramarha tuk kalabus rimini-pən tuk Pol mimə, “Yamehuə kape kaonsel rimə kimawə jakharisin əmiru nakravən. Ravən ye nəmərinuyen.”

³⁷Mərig Pol rini-pən tuk mobael minə a mimə, “!Ah! ?Rhawor e? Kimru yemə Rom mir e, kini namehuə mir e kape nəmə Rom kirapəh niwəm-pawk-eyen mə kimru yimwor nar has kirik, mərig kwəroh-ta əmru ye nimri mirh, mwarko-pən kin əmru ye kalabus. Kini taktakun ai iriü kworkeikei mə tukwher-ərhav apis-apis əmə kin əmru. !Nikam! Pəh iriü kirauə, mirakir əmru kimawə miriü.”

³⁸Kini mobael minə a khavən mhani-pən nəgkiarien kape Pol mine Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mine Saelas iriü yemə Rom mir, kwakur. ³⁹Kini iriü kiravən rikiriü reiwaiyu tuk Pol mine Saelas, mirakir-ərhav əriu ye kalabus. Kini mawəkeikei kimi əriu mə tukravən.

⁴⁰Pol mine Saelas kiratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kiravən imei piraovin kirik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak minə tiksın aikin a. Kini iriü mawor kwirig kimi əriə. Kwasig ikin, kimiravən.

Pol mine Saelas kimiravən apa Tesalonaeka

17 ¹Kini ai, Pol mine Saelas kimiweriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravən mweriaji yerkwanu a Tesalonaeka. İkin aikin a, nəməhuak kirik aikin kape nəmə Isrel. ²Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a meriaji Sabat kisisər. Kamhani nəgkiarien ripsaah ye nikarin kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³Kini Pol rimnhoprai-pən kimi əriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuaturuk

^m 16:30 Wok 2:37

mimə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nipran meriaji mimhə, kini Kughen tukror In ramragh min.” Kini mimə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.” ⁴Kini nəmə Isrel minə tiksın, mine nəmə Gris khapsaah yamə mine kamhasiai Kughen, mine nipianehua minə khapsaah min, kisərig nəgkiarien kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mine Saelas.

⁵Mərig nəmehua kape nəmə Isrel kasəməkin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhapik nəmə has tiksın misor kwhen kapəriə kirikianə, misor nahasien rehua apa yerkwanu a. Kini mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Miseikus kwəruə ye nimə kafan, misauru-pən ye nimə misarha-kin Pol mine Saelas. Mhamə tuksərip əriu ye nimri mirh. ⁶Mərig khapəh nisəmien, kharaptərəkin Jeson mine nəməhuak minə tiksın min, mhaūkəkin əriə mhaū kisərer ye nimri nəmehua minə kape kaonsel. Misokrən apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanimtanə; mirauə min eikin e. ⁷Kini kwən e Jeson rimnokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa minə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.”ⁿ ⁸Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarien a, misor narmamə mine namehua minə a niemhaa ramhai əriə.

⁹Kini ai namehua minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmiə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəməwə.” Nəməhuak minə kimisərok namehua minə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mine Saelas kiravən apa Berea

¹⁰Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai nīməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien kapəriu. Kini nipig m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarien kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹²Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine nipianehua Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

¹³Mərig nipig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav min nəgkiarien kape Kughen apa Berea, khauə min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rīvən min apa ye nikar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kiwarə hanə apa Berea. ¹⁵Mərig narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miseriaji əmə Atens mharerig, mhaū min Berea, mhavən

ⁿ 17:7 Luk 23:2; Jon 19:12

tuk Saelas mine Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarien kimi əriu mə tukwhai miren mirauə mwəm Pol.

Pol rivən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriu tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiai Kughen, khani min nəgkiarien ripsaah. Kini nipig minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin.^o ¹⁸ Kini nəmə Gris tiksın, kamni kimə Epikiurien mine Sitok^p, iriə nəmhajoun minə. Khauə misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksın kamhani mhamə, “Kwən e rimirəh əmə nəgkiarien apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig narmamə tiksın kimmhəni mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pirə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mimə, “In rimamhə, mərig Kughen rimnor In rimragh min.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nimri namehuə minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarien vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəgkiarien kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pisin. Yaksorkeikei mə jakharkun nipran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nipig m-fam nəmə Atens, mine nəmə tanə pisin minə min aikin kasəkwətə masətərig kin nərigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əriə minə.

²² Kini Pol rərer ye nimri namehuə minə a mimə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimiə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmiə. ²³ Nipig yakameriwək mamətamə iməmiə ikin, maməm narimnar kape nəhuakien kapəmiə. Kini yaknəm ta kapiə imərhakə kirik yame kimirai nəgkiarien aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kimiə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə. ²⁴ Kughen e In e rimnor tokrei tanə mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhavhirəkin. ²⁵ To In ripəh nəkwakwəyen kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rimnor ətawə kamhamragh; kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə.^q ²⁶ Apa kupən əgkəp, In rimnor yermamə

^o 17:17 Wok 18:19 ^p 17:18 Epikiurien minə khamə narimnar yame ror yermamə kirik rikin ragien, narimnar e in nimraghien rhuvə. Mərig Sitok minə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik ripəh nərigien nagienien uə nəməhəyen yerkin. ^q 17:24-25 1 King 8:27; Wok 7:48 ^r 17:25 Sam 50:12

kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanimtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanimtanə minə fam. Kini In pisin əmə rimini nīpig yame iriə tuksarə iran; mine tanə minə kapəriə. ²⁷Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyen isok tuk ətawə.^s ²⁸Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mimə, ‘Kitawə kasətigə əmə ye Kughen tuk nīmraghien, mine nəriwəkien, mine narimnar fam.’ Kini rəmhen kin yame kimia kirik raməni nipe kirik mamni mimə, ‘Kitawə min e kafan kwajikovə minə.’ ²⁹Meinai kitawə kwajikovə minə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kin narimnar yamə mine narmamə kamhahvirəkin kin gol uə silva uə kapiet. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkin ye nirkunien kafan. !Nikam!^t ³⁰In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rimə nətəwaoyen kapəriə in nar apnapig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanimtanə minə mimə, ‘Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.’ ³¹Ramni məknakin meinai In rinərəhu ta nīpig yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanimtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen rimnor ta yermamə a ramragh min ye nīmhayen kafan.”^u

³²Iriə kisərig nəgkiarien a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nīmhayen, kini tiksīn kasarə iran; mərig tiksīn khamə, “Kimawə yaksorkeikei mə tuk nīpig kirik yaksərig min kafam nəgkiarien.” ³³Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən. ³⁴Kini narmamə tiksīn khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovin kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksīn.

Pol ramvən apa Korin

18 ¹Kwasig ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwānu kirik kamni kimə Korin. ²Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimnarha apa Pontas, mitərhav, mivən mamarə apa yerkwānu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirauə mwarə Korin. Kirəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu,^v ³mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə

^s 17:27 Sam 145:18; Jer 23:23 ^t 17:29 Aes 40:18-20; 44:10-17; Wok 19:26

^u 17:31 Sam 96:13 ^v 18:2 Rom 16:3

kape nijirien nimə tapolen.^w ⁴Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasəgkiar pik ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrivi-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵Nipig a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirauə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nijirien nimə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.^x ⁶Mərig iriə kimnhani hah in, masəgkiar has pən kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nimtətien mimə iriə kamhane hah nhag Kughen.] Mamni mimə, “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə.”^y ⁷Kini ai, Pol rapəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. ⁸Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisərig nəgkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹Yenaiyu kirik, Pol rəmrərhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mimə, “Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarien kafak, mipəh napnapigien. ¹⁰Meinai Yo yakaməmir kirau mik; to nar kirik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak minə khapsaah ye yerkwanu e.”^z ¹¹Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nəgkiarien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹²Ye nipig a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea^a. Kini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptərəkin Pol mhakir mhavən ye kot. ¹³Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəməwə.”

¹⁴⁻¹⁵Kini Pol natukrəgkiar, mərig Galio rini-pən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. Nikam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkir nar kirik ror məkneikin. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kin əmiə. Mərig kimiə nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmir əmə irəmiə mə takhani misərəhu huvə.” ¹⁶Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav

^w 18:3 Wok 20:34 ^x 18:5 Wok 17:14-15 ^y 18:6 Wok 13:46,51; Wok 20:26

^z 18:10 Jos 1:9; Aes 41:10 ^a 18:12 Akaea in kwənmhan kirik apa Gris.

kin əriə ye kot. ¹⁷Məkneikin, nəmə aikin tiksin kisasar mharaptərəkin yemehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nimri narmamə. Kini Galio rəm, ripəh nini-əhuyen əriə.

Pol rimirerig min muə Antiok apa Siria

¹⁸Kini Pol rimnarə nipig ripsaah apa Korin iriə nəməhuak minə. Kwasig ikin, rimipəh əriə məsok pirə, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nikwənen meinai in apa kupən rimnatuakəm tuk nəkisien nikwənen meriaji nipig kape nəspirien, kini nipig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol riven ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in.^b ¹⁹Krhivən mirheriaji rukwanu a Efesas, mirhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məm əriə, kisəgkiar pik. ²⁰Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Mərig rimnəpəh. ²¹Mərig nipig rinamvən, mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə Kughen rimə jakrerig-pə min, yo jakrerig-pə min məm əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mitərhav Efesas.

²²Kini Pol rimavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm nəməhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rirerig min muə Antiok. ²³Marə min Antiok ror tu. Kini mitərhav min məriwək mivən mitərhav-pən Galesia mine Frijia. Mamərip tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴Ye nipig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rimnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehuə; kini mirkun min Nəkwəkwə kape Kughen. ²⁵Kinhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nipig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien kafan ye nikarin kape Yesu ratuatuk. (Mərig in rimirkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rimnor kupən). ²⁶Kini in ramətgah kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kirauə mawətərig kin in. Kini ai, mirakir in mirhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə min Swatuk kape Kughen kimin. ²⁷Kwasig ikin, kwən a Apolos rimə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kimisasitu iran, mharai nəkwəkwə kirik riven kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rimaue Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə ²⁸mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mimə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. Kasəgkiar ye nimri narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.^c

^b 18:18 Nam 6:18; Wok 21:24 ^c 18:28 Wok 9:22

Pol rirerig min muə Efesas

19 ¹Nipig Apolos raməmir hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksın aikin kape Yesu.^d ²Mamaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor? ?Nipig nimnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”^e

³Kini Pol raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimia nimishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnor.”

⁴Kini Pol rini-pən tuk əriə mimə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimnor, in rimnor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rimnamni-ərhav mimə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.”^f ⁵Kisərig nəgkiarien a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru. ⁶Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwərmin ye kapəriə kapə, kini Nanmin Rhakə rimneiwaiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi əriə.^g ⁷Iriə fam ipakə twelef.

⁸Paul rarə aikin meriaji makuə kisisər. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kin nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nikarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksın. ⁹Mərig narmamə tiksın, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nimri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nipig fam kimnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehua kirik kamni kimə, “Tiranas” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰Kini Pol rimnamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nimtətien pisin pisin.^h ¹²Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapik mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.ⁱ

¹³Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksın kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən

^d 19:1 1 Kor 3:6 ^e 19:2 Wok 8:16 ^f 19:4 Mat 3:11 ^g 19:6 Wok 8:17; Wok 10:44,46

^h 19:11 Wok 14:3 ⁱ 19:12 Wok 5:15

tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksəta!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə taksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵ Mərig nipig kirik, nanmin has kirik rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Yakwirkun ta Yesu mine Pol. ?Mərig kimiə nipa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmin has raməmīr iran rhekimter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisas ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopie kopie əmə mamhavən. ¹⁷ Nipig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisərig nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru.^j ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu.^k) ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasig ikin, Pol rimnərig yerkin mimə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.”^l ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagrii e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuaə apa Efesas

²³ Ye nipig a in a, notgohyen ehuaə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru.^m ²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhirəkinien narimnar kin silvaⁿ. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Atemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuaə iran.

²⁵ Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksin mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksin. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuaə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwau e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuəyen kape Atemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə

^j 19:17 Wok 5:11 ^k 19:19 Gris ripəh niniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in narok wok kape nipig kirikianə. ^l 19:21 Wok 23:11; Rom 1:13
^m 19:23 2 Kor 1:8 ⁿ 19:24 Silva in rəmhen kin aean. Nimrin rhaktə pik.

kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Atemis, yame in yerpīrig pik.”

²⁸ Kisərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpīrig pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwānu a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptəəkīn yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagriū Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriū mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.^o

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. ³¹ Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarien misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nivənien yerki narmamə minə a.”

³² Narmamə kimnhauvrig-uvrig pik aikin. Masokrən pik, tiksīn kimnhani nar kirik; tiksīn kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor mhavən aikin. ³³ Kini nəmə Isrel tiksīn kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəer ye nimiria. Kini narmamə tiksīn ye kwhen a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. ³⁴ Mərig narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokrən apomh kwis kwis rīvəh aoa kiraru, mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpīrig pik!”

³⁵ Kini yamehuə kirik ye yerkwānu a rhekimter mini-əhu əriə mimə, “Nəmə Efesas. Atemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehua. Kini narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan, mine kapier imərhakə kafan yame rimamir misi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamə kirik to ripəh niniyen mə yo yakameikuə. Pəh rikimiə tukrapnapig. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nimisərip kwərə mir eikin e, mərig iriū kimirapəh niwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, miripəh nirəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Demetrius mine kafan narmamə kisəm yermamə kirik ror nar kirik ripəh nəmhenien, kharkun nhavənien ye kot, misəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərigien kapəriə. ³⁹ Tukmə nakasərig min nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰ Mərig rimar əmə mə tikvəh min ətawə kavən ye kot kīvəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kimisor towei. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimnhauə eikin e ye nəkwətəyen towei tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nipran rirkək.” ⁴¹ Rini ta nəgkiarien a, mətapig kin nəgkiarien, mher-pən kin əriə kamhavən.

^o 19:29 Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

Pol rivən apa Masedonia mine Gris

20 ¹Kini nēmā Efesas kisotgoh ta misērəhu min nēmərinuyen. Aikin, Pol rokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, kini rəvhag kimi əriə. Kini ai maowia kin əriə, kini mitərhav aikin a, mivən apa Masedonia. ²Mitərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apap kimi əriə mavəhsi-pən nəgkiarien rehuə kimi nēmā aikin, muə meriaji-pə Gris. ³Mamarə apaikin meriaji makuə kisisər. Kwasig ikin, rimə natukrivən ye rao kirik mirerig-pə min Siria, mərig əmə nēmā Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mishopni in, kini rarar min ye nərgien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴Rimavən iriə yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mine yemə Tesalonaeka mir kiraru nhagrii e Aristakas mine Sekandas, mine yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemə Tarki mir kiraru nhagrii e Tikikas mine Trofimas. ⁵Iriə kisəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶Mərig kimawə yaksəmir misor nəviginien ehuə a yame kamni kimə “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə miseriaji nipig kirkirip, kini yakhauə mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawə miriə. Misarə miseriaji nəhuakien kirikianə.

Pikwarien kirik rimamhə mīmragh min

⁷Kini ye Sande, yakhauə misofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, mægkiar meriaji yenpig əru meinai rikin ruh mə tikəni rikwamir kin, in tukrəpəh əriə. ⁸Kwənmhan yame yimisəkwətə ikin yerpig pik. Kiruk laet ripsaah aikin. ⁹Kini pikwarien kirik nhagin e Yutikas⁹ ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rivəh Yutikas. Kini rapir yeru, mimir misi-faktə ye kwənmhan yerpig meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta. ¹⁰Məkneikin, Pol min reiwaiyu mivən makur, məmir-pən iran. ⁹Məker-pən iran, mīmə, “Rikimiə tukripəh nəpouyen. !Ramragh əmə!” ¹¹⁻¹²Kini iriə khakir pikwarien a mamhavən. Rikiriə ragien pik meinai in ramragh əmə. Kini kharerig min mishaktə mhavən min apa yerpig, mhavəh Nəviginien Rhakə misəvigin kwis. Kini Pol rimnəgkiar kimi əriə mivən meriaji reraan. Kini mətə min irəriə.

Pol ramaowia kin nəməhuak minə apa Efesas

¹³Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mə tukrəriwak əmə mikwasig

^p 20:9 Nhag e “Yutikas” nipran rimə “laki.” ⁹ 20:10 Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22.

mivən apaikin. ¹⁴Ruə mitərhav-pə Asos, kimawə min yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwānu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min aikin a, mhavirə mhavən masəmir iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer min kin, yakhavirə min mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer min kin, yakhavən min mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶Pol rimini-ta mə jakhapəh nisərerien apa Efesas meinai ripəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rimnarkut mə jakshai miren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror nipig kape nəviginien ehua e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷Nipig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarieren apa Efesas mokrən kin elda minə kape niməhuak mə tukhauə misəm.^r ¹⁸Khatərhav-pə, rini-pən tuk əriə mimə, “Kafak narmamə minə. Kimiə nakwəsəm ta norien kafak nipig kimnisarə kitawə-mkimia. Ririkakun ye nipig yimaue Tarki,^s ¹⁹yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu nipig fam. Nipig m-fam yakamasək tuk əmiə. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo, ²⁰mərig yakpəh nipəhyen nasituyen irəmiə. Maməwhag ye nimri narmamə, mine ye nəkwai nimə minə. ²¹Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mishatətə ye Yesu Yermaru.

²²“Kini taktəkun ai, Nanmin kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nirkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³Nar kirikianə əmə yakirkun. Yerkwānu yamə mine yakakrao ikin, Nanmin kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus.^t ²⁴Mərig yakmə nimraghien kafak in nar apnapig əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhavyen Nəgkiarieren Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.”

²⁵“Səm-ru, yakwirkun ta mə kimia m-fam yamə mine yakmaurə məm əmiə məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmiə, to nakhapəh min nisəmien yo tuk nipig kirik. ²⁶Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rimhə mivən ye nap ehua, pəh nien mə yo yimneighan kin mə tukrivən”. ²⁷Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhav-preyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸“Takasərig əmiə mine narmamə yamə mine Nanmin kape Kughen rimnəruəhu-pən əriə ye kwermimia. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rimivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru.” ²⁹Yakwirkun ta

^r 20:17 Wok 18:21 ^s 20:18 Wok 18:19–19:10 ^t 20:23 Wok 9:16; 21:11

^u 20:24 Wok 21:13; 2 Tim 4:7 ^v 20:26 Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk.” ^w 20:28 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4

mə jakəta irəmiə, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparū minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen.^x ³⁰Kini kimiə tiksīn tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. ³¹!Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimiə tukraməsik mə ye newk kisīsər, yimipəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.^y

³²“Kini taktəkun ai, yakamərəhu-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimiə tukraməsik nəgkiarīen kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarīen a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. ³³Rikik ripəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. ³⁴Kimiə nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakaməmnhawk tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwa kwə kin.^z ^a ³⁵Naha nhagin yame yakamor, yakamhājoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarīen yame Yesu Yermaru rimini mimə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’”

³⁶Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. ³⁷Kini iriə misasək pik misəker-pən ye Pol masəkei kimin misaowia kin. ³⁸Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikiria rarkwəpir mhawor Pol rimini mə iriə tukhapəh min nisəmien in tuk nipig kirik.

Pol rimə tukrivən Jerusalem

21 ¹Yimisaowia-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuaturə apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mhauə min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara. ²Aikin misəm rao kirik rimə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav min. ³Mhavirə misəm min tanə ehuə kirik kamni kimə Saepras, mhakurao pihū. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksīn kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem.^b ⁵Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶Kini misaowia kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmir kimawə miriə nipig kirikianə. ⁸Kəni

^x 20:29 Mat 7:15; Jon 10:12 ^y 20:31 1 Tes 2:11 ^z 20:33-34 1 Kor 9:11-12

^a 20:34 Wok 18:3; 1 Tes 2:9 ^b 21:4 Wok 20:23

rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.^c 9 Kafan nipiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

10 Yaksarə aikin nipig tiksın, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə.^d 11 Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, məkis atuk kwermın mine nihun kin, mimə, “Nanmin kape Kughen ramni mimə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tuksərkis-ətərəkin in məkneikin, misərəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”^e

12 Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. 13 Mərig Pol rimə, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpir. Mərig, səmru, yakpəh niginiyen tuk nivənien ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”^f

14 Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nipəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

15 Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nitərhavyen məriwək mhaue Jerusalem. 16 Nəmə Sisaria tiksın kape Yesu minə khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepras kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rimnəkupən mikwasig kin Yesu. Yaksapir ye nəkwai nimə kafan.

Pol rivən Jerusalem

17 Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak minə kisəm əmawə, rikiriə ragien. 18 Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda minə kape niməhuak kasəmır min aikin. 19 Pol rərer mini vi vi əriə kini məvsao kin narimnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rimnor kimi nəmə tanə pisin pisin minə.^g

20 Kisərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kin taosen ripsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kini iriə fam min khaskai tuk nıraptərəkın-tım-tım-ien loa kape Moses.”^h 21 Kwəsərig ta nəvsaoyen kin ik mə ik nakamhajoun nəmə Isrel yamə mine kasarə ye tanə pisin pisin mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig min mə ik nakamni-pən tuk əriə

^c 21:8 Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7. ^d 21:10 Wok 11:28 ^e 21:11 Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet minə kupən, mor drama kirik yame ror nuhpikiniyen, kini ai, mhoprail-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4.

^f 21:13 Wok 20:24 ^g 21:19 Wok 15:12 ^h 21:20 Wok 15:1,5

mə tukhapəh nisəsīg-pənien nipikwarien kapəriə minə. Kini mhapəh nharaptərəkinien narəyen kape nəmə Isrel. ²² Iriə tuksərig mə nakuaə ta. ?Tukshawor-pən iran mine? ²³ Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. ʔm-ru, narmamə kuas kasəmirə ikin e kwəharpen ta nətərigien kirik kapəriə kimi Kughen.ⁱ ²⁴ Tikianakwamer, takikwasig kin əriə mivəh nimri nar miragh minə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nikwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kirkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam.^j ²⁵ Mərig ye nikarin kape nəmə tanə pisin pisin minə e yamə mine kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kirik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nipiraovin.”^k

²⁶ Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə minə a, mhavən mə tuksor apnəpənə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kini Pol rīvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mini-əsah-pən ye nipig yame tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kini pris tukrivaan əru atuə kin kapəriə narmiragh minə.^l

Nəmə Isrel kharaptərəkin Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

²⁷ Ipakə nipig seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tiksin yamə mine kimnhatərhav Tarki mhaue ye Nimə Ehuə kape Kughen misəm Pol. Misor narmamə kisara mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkin in ²⁸ misokrən apomh mhamə, “!Ah! !Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkurao ikin minə mamhajoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasaiyen loa kape Moses mine Nimə Ehuə kape Kughen. Kini taktəkun ai rikir nəmə Gris tiksin mhaue ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e raməmkimik.”^m ²⁹ (Kamhani məknakin meinai kupən kimisəm yemə Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamə-ta mə Pol rimikir in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).ⁿ

³⁰ Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kisara misaiyu mhaue mharaptərəkin Pol, mhaukəkin mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen.

ⁱ 21:23 Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rimnor ye Wok 18:18. ^j 21:24 Nam 6:1-20; Wok 18:18 ^k 21:25 Nəkwəkwə kimnharai raməmir ye Wok 15:23-29. ^l 21:26 1 Kor 9:20 ^m 21:28 Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənəraus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauro-pənien ye nimə ehuə kape Kughen. ⁿ 21:29 Wok 20:4

Taktəkun əmə pris minə kisətapig ye nəkwai nimə a. ³¹Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikin, yamehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norien hah ehuə kirik apa Jerusalem. ³²Taktəkun əmə yamehuə kape mobael minə a rikir mobael minə mine namehuə minə kapəriə, misaiyu mhavən tuk narmamə minə a. Narmamə minə a kisəm yamehuə kape mobael mine kafan narmamə minə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

³³Kini yamehuə kape mobael minə a ruə ipakə tuk Pol mini-pən tuk mobael minə mə tukharaptərək in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən əriə mimə, “?Naha e yermamə? ?Rimnor naha?”

³⁴Kini narmamə a kisokrən apomh. Tiksin kamhani nar kirik; kini tiksin kamhani nar pisin. Kasokrən pik, yamehuə kape mobael rəpəh nəmien nəfrakisien. Mini-pən tuk mobael minə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nimə kape mobael. ³⁵Khakir Pol misəriwək, ipakə əmə kiseriaji kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə minə, ror pən mobael minə kimnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶Narmamə minə kimnhakwasig kin əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”^o

Pol ramni-ərhav nəmien kafan

³⁷Ipakə əmə mobael minə kharəh Pol misauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael minə mimə, “?To yakəgkiar kəskəh kimik uə?”

Kini yamehuə ai rakur mimə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun niniyen nəgkiarien kape nəmə Gris? ³⁸Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rimnərer mamni-hah gavman. Kwasig ikin mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”^p

³⁹Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Nikam. Yo, yemə Isrel. Yimnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə minə a.”

⁴⁰Kini yamehuə kape mobael minə a reighan kin. Kini Pol rərer aikin, mini-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mimə,

22 ¹“Piak minə mine tatə minə, takasəkeikei misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərigien kimi əmiə.” ²Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarien atuatur kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rimə, ³“Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimnhajoun yo ye Loa kape riptawə minə mə jakəri-pən atuatur. Kini ye nipig ai yimnəsanin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun.”^q ⁴Apa kupən, yimnamuh

^o 21:36 Narmamə kimisokrən ye Pol məknakin rəmhen kin in e kimnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. ^p 21:38 Wok 5:36-37 ^q 22:3 Wok 5:34

narmamə yamə mine kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptərəkin narman mine nipiraovin maməhi-pən əriə ye kalabus.’⁵ Nəgkiarien e, hae pris mine narmamə kape kaonsel minə kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nipig kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə yakuaue mə jakraptərəkin narmamə kape Yesu minə mhakir əriə mhauə e Jerusalem mə tukuh əriə.

⁶“Nipig a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwēiha, taktəkun əmə, yimnəm nikhakien risi-pən ye napuə mäsia-pen-pə yo. ⁷Yakmir meiwaiyu, kini mərig nəgkiarien kirik rimini-pə tuk yo mimə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?’

⁸“Kini yaknaiyoh-pən In mimə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rini-pə tuk yo mimə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ ⁹Kini narmamə yamə mine kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nikhakien a, mərig khapəh nisərigien nəgkiarien kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰Kini yimnaiyoh-pən In mimə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

¹¹“Nikhakien a rimnəsia-pen pik nimrik, mor nimrik ripis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.’

¹²“Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. ¹³In ruə marer ipakə tuk yo, mimə, ‘Piak Sol, !Nimrim tukrhuvə min!’ Ye nipig əmə min ai, nimrik rimahuvə min. Kini yakəm in.

¹⁴“Kini in rimə, ‘Kughen kape kaha minə kapətawə In rimirpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarien kafan. ¹⁵Takaməkeikei mivən mini-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimnəm mamərig. ¹⁶Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mipəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

¹⁷“Kini yakmərerig-pə min muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. ¹⁸Məm Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘!Hai miren! Məta aihuua Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarien kafam yame nakamni irak.’^t

¹⁹“Kini yimini-pən tukun mimə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə

^t 22:4 Wok 8:3 ^s 22:11 Kaməvsao kin narimnar minə e ye Wok 9:2-5.

^t 22:18 Wok 9:29-30

mamraptərəkin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iram, mamuh əriə.”²⁰ Kini nipig kimnarkwhopni kwən a Steven, nitawin raiyu meinai in ramn-iərhav Ik, mərig yo min yimnamərer kimawə miriə, kini rikik rimnagian tukun. Kini yo yimnamarha huvə tuk sot kape kape narmamə kimisarkwhopni in.’

²¹ “Mərig Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Takvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pisin pisin minə.’ ”^v

Nəmə Jerusalem kimnhamə tukshopni Pol

²² Kini narmamə aikin kisəterig huvə kin nəgkiarien kape Pol mhavən miseriaji nəgkiarien infamien kafan. Mərig kisərig nəgkiarien a, kisokrən ehuə mhamə, “!Shopni in! Kwən a ripəh nəmhenien mə tukramragh.”

²³ Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərəsuun kin nimokruur. ²⁴ Kini yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rimini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mini-pən tuk əriə mə tukserkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mimə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. ²⁵ Kasarkis-ətərəkin hanə in, mə tukserkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael kirik yame ramərer ipakə mimə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Ripəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kipəh hanə nəmien mə in rimnor nar has kirik.”^w

²⁶ Yamehuə a kape mobael rərig nəgkiarien a, mivən mini-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mimə, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatur.”

²⁷ Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mimə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

²⁸ Kini yermaru a rini-pən tukun mimə, “?Rhawor? Yo yimnərok mane ehuə tuk neighanien kin yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Mərig Pol rini mimə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktəkun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, miğin pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.^x

Pol ramərer ye nimri kaonsel

³⁰ Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuatur mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarien kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə

^u 22:19 Wok 8:3; 26:9-11 ^v 22:21 Kirai narimnar e ye Wok 7:54–8:1. ^w 22:25 Wok 16:37

^x 22:29 Wok 16:38

tukhauə kirikianə. Kirisin-ta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nimri kaonsel.

23 ¹Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mimə, “Yo minə tiksın. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuətuk kape Kughen ye nimri Kughen.” ²Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaes rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwan.^γ ³Mərig Pol rimini-pən tukun mimə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik,^ε Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mərig nimini mə kirik tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”^α

⁴Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

⁵Kini Pol rimə, “Yo minə tiksın. Yakirkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Takhapəh nisəgkiar-has-pənien kimi yermaru kapəmiə;” (Eks 22:28) mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶Kini Pol rəm əriə mirkun mə iriə tiksın Sadusi minə, kini tiksın Farisi minə, rokrən ehua kin əriə mimə, “Yo minə tiksın. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine ripik minə, iriə Farisi minə min. Mərig kamərip yo e ye nimri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”^β

⁷Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi minə mine Sadusi minə kasotgoh kimi əriə minə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸Meinai Sadusi minə khamə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien. Iriə mhamə agelo rirkək mine nanmin rirkək. Mərig Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfrakisien.^c

⁹Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishekimter mhani skai mhamə, “Kimawə yakhapəh nisəmien mə kwən e rimnor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmin uə agelo kirik rimauə məkkiar kim in uə?” ¹⁰Kini kisotgoh pik, kini mhauh əriə minə. Yermaru a kape mobael rəm rikin rimnəsik mə narmamə tuksəpik Pol, kini rini-pən tuk mobael minə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerig mhaue min imei mobael minə.

¹¹Yenpig, Yesu Yermaru ritərhav-pə tuk Pol mini-pən tukun mimə, “Pol. Takpəh niginien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mivən apa Rom mor min məknenkin.”^d

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹²Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tiksın kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tuksəpəh nəviginien mine

^γ 23:2 Jon 18:22-23 ^z 23:3 Nəgkiarien kape Gris ramni mə Pol rimini-pən tuk hae pris a Ananaes mimə, “Ik nəkəmhen kin kapier kimnəspir-ta mərig rəmkimik hanə.” Mərig nīprai nəgkiarien a rimə, “Ik yarpəkao kirik.” ^a 23:3 Mat 23:27 ^b 23:6 Wok 26:5

^c 23:8 Luk 20:27-40 ^d 23:11 Wok 27:24; 28:16,23

ninimien, miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. ¹³Narmamə yamə mine kamharai mhun nəgkiarien a, rapita foti. ¹⁴Kini mhavən tuk jif pris minə mine nəmehua mine kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəviginien miseriaji nipig yame jakshopni Pol iran. ¹⁵Kimiə mine narmamə kape kaonsel minə taksher-pən nəgkiarien kimi yermaru kape mobael minə misaiyoh pən in mə tukrikir Pol muə pəh rərer min ye nimrimia. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu min Pol. Pəh kimawə jakasəmir ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”^e

¹⁶Mərig nukwai Pol rimmərig nəvsaoyen kin, rarar mivən imei mobael minə mini-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷Kini Pol rokrən kin yamehua kape mobael kirik mini-pən tukun maməkeikei kimin mimə, “Takikir pikwarien e mivən kimi yermaru kape mobael minə. In ravəh nəgkiarien kirik mə tukrini-ərhav-pən tukun.”

¹⁸Məkneikin yamehua a rikir pikwarien a mivən kimi yermaru kape mobael minə. Kini mimə, “Kwən e Pol, yame raməmir ye kalabus, rimnaiyoh yo mə jakikir pikwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹Kini yermaru a kape mobael rəturəm-pən kimi pikwarien a miravən iriū pisin əmə. Kini raiyoh-pən mimə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

²⁰In rimə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukianəkwa mir, kisaiyoh-pre ik mə ik takikir Pol mivən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kisorkeikei mə taksəm əpu min Pol. ²¹Mərig yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tiksın, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə taksəpəh nəviginien mine ninimien miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kin əmə ik mə takor nəkwairiə.”

²²Kini yermaru kape mobael a rimmor kwirig kimi pikwarien a mini-pən tukun mimə, “Takpəh nini-ərhavyen tuk narmamə mə ik nimini-pə nəgkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pən kin in ramvən.

Yermaru kape mobael rher-pən kin Pol apa Sisaria

²³Kini yamehua kape mobael minə a rokrən kin yamehua kafan kiraru mini-pən tuk əriu mimə, “Kimiru takravən mwəfugin nukwao kirik kape mobael minə. Mobael yamə mine kaseriwək əmə, iriə fam 200; mine mobael kape kwenhao minə iriə fam 200, mine mobael yamə mine kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpenə tuk nivənien apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴Misor apnəpenə ye hos tiksın kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

^e 23:15 Wok 25:3

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rirai năkwăkwă kirik mivăhsi-pən kimi yamehuă mir a miravən kimi gavman a. Năkwăkwă a ramni mimă,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuva” tuk ik. Ik yamehuă əfrăh.

Yo Klodias Lisias, yakamrai năkwăkwă e raură kimik.

²⁷ Kwən e Pol, nămə Isrel kwənharaptərəkin ta, ipakə əmə kishopni in.

Mərig yo yimnərig nəvsaoyen kin mə in yemă Rom atuutuk, kini

yimnhavən kimawă kafak mobael mină mharəhsi-ta in tuk əriă

mhavəh miragh in.^f ²⁸ Yakmimă jakəm-ru mə rhawor e kamhani

hah in. Kini yo yimikir mivən ye kaonsel kapəriă.^g ²⁹ Məm mə

in rimipəh norien nar hah kirik yame to rimhă tukun, uə yame

tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk

narəyen kapəriă. ³⁰ Mərig kwasig ikin, yimnərig nəvsaoyen kin mə

nămə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikin, yimnher-

pre kin kimik. Kini mini-pən tuk tikmir mină kafan mə tukhauă

mhani kapəriă nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarien kafak.^h

³¹ Məkneikin, mobael mină kasor năkwai yermaru kape mobael.

Yenpig, khakir Pol mhavən miseriăji yerkwanu kirik kamni kimă

Antipatris. ³² Kəni rikwamer kin, mobael mină yamă mine kisaiyu ye

hos iriă pisin əmə khakir in mhavən. Mərig mobael mină tiksin kharerig

mamhavən iməriă ikin. ³³ Kini iriă a khakir in mhavən apa Sisaria, kini

mhavəhsi-pən năkwăkwă a kimi gavman a Filiks, kini misərəhu-pən

Pol ye kwərmin. ³⁴ Gavman a rəvheikin năkwăkwă a maiyoh-pən Pol

mimă, “?Ik yemă hiă?” Nipig rərig mə Pol rimatərhav a Silisia, ³⁵ rini-pən

mimă, “Pəh khawhin tikmir mină kafam tukhauă eikin e, kini en, jakərig

kafam, məkir.” Kini mini-pən tuk kafan mobael mină mə tukhavəhsi-pən

Pol ye nimă kape gavman kamni kimă, “Nimă ehua kape King Herod.”

Mharaptərəkin in apaikin.

Pol rimnərer ye nimri Filiks

24 ¹ Nipig kirkirip ruă mivən, kini hae pris a, Ananias, rəsok prah iriă namehuă mină tiksin kape nămə Isrel, mine loea

kirik nhagin e Tetalas, khauă Sisaria. Khauă, mhatərhav-pə, misərer ye

nimri gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol. ² Misokrən

kin Pol rīvən imă, kini kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kimi Filiks,

mamni mimă, “Filiks, ik yamehuă əfrăh. Ik nakamkir tană kapətawă

ye nirkunien huvă kafam, ror pən kitawă kisarə ye nəmərinuyen ror

tu. Ik nakaməru atuutuk nimraghien eikin e. ³ Nipig fam, narmamă

m-fam rikiriă ramagien tuk ik, masəgnəgin ik. ⁴ Yakpəh norkeikeiyen mə

jakoriah pik ik, jakəgkiar kəskəh əmə, nakətərig kin. ⁵ Kimawă yakwəsəm

^f 23:27 Wok 21:30-33; 22:25-27 ^g 23:28 Wok 22:30 ^h 23:30 Wok 23:16-23; 24:1-9

ta mə kwən a Pol in yemə has kirik. In nuknei norien has ripsaah. Ramarkurao ye tanə minə, mamor nəmə Isrel minə kasotgoh kimi əriə minə. In yamehuə kirik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu.ⁱ ⁶In mamarkut mə tukror Nimə Ehuə kape Kughen rəmkimik ye nimri Kughen. Məkneikin, kimawə yakharaptərək.^j ⁷Mərig yamehuə kape mobael minə e Lusias, rimivəhsi-ta ye kwermimawə. Mher-pə kin nəgkiarieren kimi tikmir minə kafan mə tukhauə masəm ik.^k ⁸Kini tukmə nakaiyoh-pən Pol kin norien kafan, takəm mə nəgkiarieren kapəməwə rəfrakis.”

⁹Məkneikin nəmə Isrel kamharpin nəgkiarieren a, mamhani mhamə, “Nəgkiarieren a in nəfrakisien.”

¹⁰Kini ai, gavman a rəwhan kapən kapə kin Pol mə tukrəgkiar. Kini Pol rimə, “Yemehua. Yakirkun huvə mə newk ripsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nəmə eikin e. Ror pən, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak. ¹¹Rimar əmə tuk ik tuk nəmien mə nipig twelef e ruauə muavən ta, yimnhaktə fiak mivən Jerusalem mə jakəhuak. ¹²Nəmə Isrel a khapəh nisəmien mə yakamotgoh kimawə narmamə tiksin ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmien mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nim kape nofuginien minə kape nəmə Isrel mine yerkwanu minə. ¹³Kini khapəh nishajoun-atuatukien kimik mə nəgkiarieren yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen. ¹⁴Mərig yo yakamni-pre tuk ik mə, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərig yakaməhuak əfrak kimi Kughen kape kaha minə kapəməwə. Kini yakamni nəfrakisien min ye Loa kape Moses mine profet minə fam min. ¹⁵Kini yakaməruhu-pən nərigien kafak kimi Kughen rəmhen kin yame nəmə eikin e rikiriə raməsik, mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə-ta, tukhamragh min - iriə yamə mine kisatuatuk mine yamə mine khapəh nisatuatukien.^l ¹⁶Ror pən, nipig m-fam yakamarkut tuk norien narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine narmamə.

¹⁷“Newk ripsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mivəh mane mə jakvəhsi-pən kimi yavən has minə, mivəh min nimri nar miragh minə kape sakrefaes. ¹⁸Nəmə Isrel e kimnhauə misəm yo yakaməmir hanə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kimawə miriə; notgohyen rirkək.^m ¹⁹Ye nipig a, nəmə Isrel tiksin yame kimnhatərhav Tarki masəmir ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini tukmə kimə tukni hah yo, iriə atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre nəgkiarieren irak tuk ik. ²⁰Uə rhuvə mə

ⁱ 24:5 Wok 17:6 ^j 24:6 Wok 21:28-30 ^k 24:7 Keinein mə Luk rimirai v. 7 uə yarmə

rimirai, meinai ves 7 rirkək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. ^l 24:15 Jon 5:28-29

^m 24:18 Wok 21:17-28

narmamə minə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kimisəm irak ye nipig yame yimnərer ye nimri kaonsel. ²¹Nəgkiarien kirik rirkək irak, nar kirikianə əmə: Yimnərer yerkiria mokrapomh mimə, ‘Kamərip yo ye nimri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhambə ta, tukhamragh min.’”ⁿ

²²Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapig kin nəkwətəyen mimə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias ruə, kini en, yo jakəkir.”^o ²³Kini marar mini-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mimə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in minə tiksın pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwaqwə kin.”

²⁴Nipig tiksın ruə mivən, Filiks rikir piraovin kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵Kini Pol raməvhag kin narəyen yame ratuatuk, mine norien kape yermamə ramarmaru ye nərigien kafan mine norien kafan, mine nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rərig, migin pik, kini mimə, “!Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.” ²⁶Rigin pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kin Pol nipig ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

²⁷Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekin. Mərig nipig Filiks rəta ye gavman, in ripəh Pol raməmır ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiria ragien tukun.

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimri Sisa

25 ¹Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipig kisisər ruə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem. ²Ikin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas,^p ³misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kimnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmır ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni.^q ⁴Mərig Festas rimə, “Pol raməmır ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrerig mivən apaikin. ⁵Hapəh kapəmiə namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikin.”

⁶Kini Festas rarə apaikin mipəh napitayen nipig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rivən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem kasəmır min, misərer rao rao kin Pol.

ⁿ 24:21 Wok 23:6 ^o 24:22 Wok 23:26 ^p 25:2 Wok 24:1 ^q 25:3 Wok 23:15

Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.⁷

⁸ Kini Pol rini kafan norien mimə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mīpəh noriahien Nimə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mimə, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rimə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. Ik nakwirkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pənien kimi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərer ye nimri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarar məgkiar kəskəh kimi namehuə tiksın kape kot. Kwasig ikin, rini-pən tuk Pol mimə, “Nakmə takvən mərərer ye nimri Sisa, nəmhen. !Nakirkun nivənien məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nipig tiksın ruə mivən, King Agripa mine kafan kakə Benis, iriu kirauə Sisaria mə tukwəm Festas, mīrəni vi vi in. ¹⁴ Misarə nipig tiksın, kini Festas raməvsao kimi king kin nəgkiarien yame kimnhani ye Pol. Mamni mimə, “Kwən kirik e ramarə eikin e, yame yamehuə a Filiks rimnəpəh in raməmīr ye kalabus.⁵ ¹⁵ Kini nipig yakvən apa Jerusalem, jif pris minə, mine namehuə kape nəmə Isrel kimnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpinien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mimə, ‘Pəh nien mə norien en kapəmawə nəmə Rom mə kimawə jakseighan-pən apnapig əmə kin yermamə ye kwermi tikmir kafan minə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mini atuatuk nəgkiarien yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwasig ikin, iriə khauə mhatərhav-pə eikin e, yakpəh niwhinien, mətərig kin nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rikwamir əmə kin, yimnəhitə ye kot, mini mimə tukhakir Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikin, tikmir kafan minə kishekimter, kini rikik raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nīkam. Khapəh nhaniyen. ¹⁹ Iriə kimisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mine yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rimə yermamə ai in rimamragh min. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkir narimnar minə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mimə, ‘?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?’ ²¹ Mərig

⁷ 25:7 Wok 24:5-6 ⁵ 25:14 Wok 24:27

Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kin in rivən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkir. Ror pən yimipəh Pol raməmir ye kalabus meriaji yakvəh nīpig tuk nher-pənien kin kimi Sisa.”

²² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Yo min yakorkeikei mə jakərig nəgkiarien kape kwən a.”

Kini Festas rimə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kin in.”

Pol rimnərer ye nīmri King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mine Benis kirauə ye kwənmhan yame kasor kot ikin. Kini namehuə yamə mine kasarmaru ye mobael minə, mine namehuə minə khapsaah kape yerkwanu a kimnhakwasig kin, masor norien ehua minə kape nisaiyen Agripa mine Benis. Kini Festas rimə tukhakir Pol mhaue imə. ²⁴ Kini mīmə, “King Agripa, mine kimiə fam yamə mine naksəkwətə eikin e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikin e mine nəmə Isrel apa Jerusalem min kamhani-hah-pə pik in tuk yo, misokrən mhamə, ‘Ripəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’ ²⁵ Mərig yakpəh nəmien nar kirik yame in rimnor mə in tukraməkeikei mīmha tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrivən apa Rom mərəer ye nīmri Sisa, kini yimneighan kin mə jakher-pən kin apa Rom. ²⁶ Mərig nəgkiarien iran rirkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nīmrim, mine ye nīmri narmamə minə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarien kirik yame jakwəhsi-pən kimi Sisa. ²⁷ Yakamərig mə tukmə kiraptərək in yermamə kirik, mərig kipəh nini-atuatukien nəgkiarien iran, ripəh natuatukien mə tuksher-pən kin in kimi Sisa.”

Pol raməgkiar ye nīmri yermaru a King Agripa

26 ¹ Kini Agripa rini-pən tuk Pol mīmə, “Taktəkun ai, nakirkun niniyen nīkar nəgkiarien yame kamni iram.”

Kini Pol rini-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nīkar nəgkiarien mīmə, ² “King Agripa. Rīkik ragien pik mə yakamərer ye nīmrim ai taktəkun, mə jakni atuatuk nəgkiarien yame kamhani irak, ³ meinai ik nakirkun huvə narəyen kapəməwə nəmə Isrel mine narimnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomh tuk nərigien nəgkiarien kafak.

⁴ “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nīpig yimnarkəskəh hanə, mamarə kimawə narimnə imak ikin, muə meriaji-pə nīpig yimnamarə Jerusalem. ⁵ Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikirirə ragien, kharkun nhani-ərhavyen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəməwə, rapita narmamə minə tiksin.^t ⁶ Kini taktəkun ai yakamərer ye nīmri mīrh meinai yo yakamərehu nərigien kafak ye nəgkiarien yame Kughen

^t 26:5 Fil 3:5-6

rimnor kupən kimi kaha minə kapəməwə. ⁷Yenpig mine yeraan, kwənərəus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarien a kape Kughen tukritərəhav-pə. King Agripa, meinai yakamərəhu məkneikin nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo.⁸ !Kimiə! ?Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rimamhə rimragh min? ⁹Apa kupən, yo min yimnəm mə ratuatuk tuk norien narimnar mətəpig kin nhag yemə Nasaret a Yesu.¹⁰ In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nipig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukuh əriə. ¹¹Nipig rehə yimnarkurao ye niməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yimnaməməkin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əriə apaičin.”

Pol raməvsao kin in mə rimaue mirkun Yesu Kristo

(Wok 9:1-19; 22:6-16)

¹²Kini Pol rimə, “Mərig nipig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhawəhs-ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaičin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³King Agripa, ye nipig a, yerkwēiha, yimnaməriwək ye swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsiə pik rapita mīrh. ¹⁴Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarien kirik ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mimə, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min in.’

¹⁵“Kini yakaiyoh-pən in mimə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rimə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶Mərig takhekimter mərər. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nimnəm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisarar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.’ ”^w

¹⁹Kini Pol rirpīn mimə, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmərəhavyen a. ²⁰Yimavən məkupən

^u 26:6-7 Wok 23:6; 28:20 ^v 26:9 Wok 8:3 ^w 26:18 Aes 42:16; Efes 2:2; Kol 1:13

tuk nāmā Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nāmā Jerusalem, mine nāmā Judia, mine nāmā tanə pisin pisin minə, maməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mħauə tuk Kughen. Mə narmamə tuksəm norien kapəriə, kharkun mə kwəsarar əfrakis ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ²¹Ror pən, nipiğ yimnaməmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, nāmā Isrel kisarar mħauə mħaraptərəkin yo, misarkut mə tukshopni yo. ²²Mərig Kughen ramasitu irak ye nipiğ fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nimri narmamə kimi namehuə minə mine narmamə apnapig minə. Nəgkiarien yame yakamni in əmə min e profet minə mine Moses kimnhani-ərhav apa kupən mħamə tukruə. Kimnhani mħamə, ²³‘Kristo a tukraməkeikei mamərig rahas ye nipran, mivən, mimhə. Kini meinai in tukrəkupən mamragh min ye nimhəyen, in tukrhajoun nikhakien kimi nāmā Isrel mine nāmā tanə pisin pisin minə min^x.’ ” (Aesea 42:6; 49:6)

²⁴Pol raməgkiar hanə, kini Festas riraptərəkin nəgkiarien kafan, marar mokrən apomh mimə, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nimnor pik skul en mor kapəm kapə rameno-eno.”

²⁵Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarien yame mine yakamni kisatuatuk əmə, kini misəfrakis. ²⁶Yakamətgah tuk nəgkiarien kimi King Agripa, meinai yakirkun mə in ruərkun-ta narimnar minə a. In rimivəh fam nəgkiarien minə a. Pəh nien mə nar kirik yame kimnor kerkwaig kin. ²⁷King, ?ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape profet minə uə? Yakirkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriə.”

²⁸Mərig King Agripa ralar mini-pən tuk Pol mimə, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nipiğ kwakwə e mə takvi yo yakua Kristin uə?”

²⁹Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Nar apnapig mə nipiğ kwakwə uə nipiğ apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nien mə ik pisin əmə, mərig kimiə m-fam yamə mine nakasətərig kin nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kin yo ye narimnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmiə kin jen rəmhen kin yame kimnor irak.”

³⁰Pol rəgkiar fam, kini King Agripa mine Festas mine Benis mine narmamə yamə mine kasəkwətə iriə miriə, kisarar, ³¹mħatərhav mħani tuk əriə minə mħamə, “Kwən a ripəh norien nar has kirik mə to rimhə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

³²Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mimə, “Ripi mə kwən a ripipəh nipini-yen mə tukrərer ye nimri Sisa, kipiharisin in ai taktəkun.”

^x 26:23 Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20

Pol ritərhav Sisaria, mivən Rom

27 ¹Kini kimini ta mə jakhavən apa Rom,^y kimikir Pol mine narmamə tiksin min yamə mine kwəɾaptəɾəkin-ta əriə, kivəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael minə kirik, nhagin e Julias. Kafan e mobael minə kamni kimə, “Mobaël kape Sisa.” ²Rao kirik rimatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrivən mivhiak apa yerkwānu minə Tarki ipakə tuk nikar-kar tahik. Kini yimnhavən ye rao a mhavirə. Kini yemə Masedonia kirik rimikwasig kin əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.^z

³Kəni rikwamer kin, yimnhavhiak min apa Saedon. Kini Julias a, rimnor huvə pən kimi Pol, kini meighaan kin mə tukrivhiak məm in minə tiksin apaikin, mə iriə tuksasitu iran. ⁴Kini ai yimisasar, mhatərhav min mhavirə. Yimnharəhpikin nimətag, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepras, mhavən ye tahik yame rəmərinu. ⁵Yimnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mine Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwānu a Maera ye provins a Lisia. ⁶Ikin aikin a, yamehuə kape mobael minə rimnəm rao kirik yame rimatərhav apa yerkwānu a Aleksandria, mamvən apa Rom^a. Kini rivəhsi-pən əmawə ye rao a. ⁷Kini yakhavirə min, mərig nipig fam rao a ramaiyu mar, nipig rehuə ramarkut pik tuk nivhiakien ipakə tuk yerkwānu a Nidas. Aikin a, nimətag rehuə pik, mamətapig kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisasar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pirə ye nikarin pən. ⁸Yimvsaiyu ipakə tuk nikar-kar tahik; yimisarkut pik, mərig yakhavhiak ikin kirik kamni kimə “Ikin rəmərinu ikin,” yame ipakə tuk yerkwānu a Lasea.

⁹Kimawə yimisoriah nipig ripsaah, kini nipig kape tahik raməsəsao iran ruauə ipakə.^b Kini Pol ramor kwirig kimi narmamə minə mimə, ¹⁰“Yo minə tiksin. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nimətag ehuə ravən, rao tukrəməteih, rao mine narmamə mine narimnar tuksəmnim.” ¹¹Mərig yamehuə kape mobael minə ripəh nətərig-pikien kin Pol, mamətərig əmə kin kapten kape rao mine yermamə e kafan a rao. ¹²Kini nikar-kar tahik a, rahas tuk nivhiakien aikin ye nipig kape nimətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nivhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kirik aikin rəmərinu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpag nimri tanə a ramor nəkwān kiraru ye

^y 27:1 Rom in yerkwānu ehuə kirik apa tanə a Itali. ^z 27:2 Wok 19:29 ^a 27:6 Nəgkiarien kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwānu kirik ye provins Itali. ^b 27:9 Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə, ‘Yom Kipir.’” (Nipran rimə, “Nipig kape niviyen nitə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah.”) Kiraptəɾəkin nəviginien ehuə a ye makuə e Oktoba. Kwasig ikin ye nəviginien a, nipig kape nimətag.

tahik rimivhiak ikin: Kirik rivaag-pən ye nikarin pihui ikin; kirik rivaag-pən ye nikarin prah ikin.

Nimətag ehua ruh əriə

¹³ Kini nimətag kirik risi-pihui mamavən, ripəh nehuə-pikien. Kini kisəm, khamə taksəri-pən nərgien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nikar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini ripəh norien tu, nimətag ehua kirik ravən. Nimətag a kamni kimə, “Notis.” Nimətag a risi-fiak ¹⁵ mirəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mirəhpikin nimətag. Yaksəpəh, misəta ye nimətag rirəh əmawə mivən. ¹⁶ Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nikarin pihui. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavitərəkinien kwaji bot kape rao ehua a, ¹⁷ mərig narmamə kape rao minə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehua, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehua a apa ye tanə, mhawkəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik ripəh nəmnimien. Khamə ta-mə rao tukrirəhpikin nipakir. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhapəh nimətag ramrəh əmə rao mamvən. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, nimətag rimoh pik əmawə, yimisarakikin-pən narimnar yamə mine rao rampik ye nəkwai tahik. ¹⁹ Kəni rikwamer min kin, kimisarakikin narimnar kape rao rəmhen kin nərəus minə ye nəkwai tahik. ²⁰ Kini nimətag a rimnamavən nipig ripsaah, mipəh norien infamien. Yimnhapəh nisəmien mirh. Mine yenaiyu minə, yimnhapəh nisəmien kəmhau minə. Kini kimawə yaksərig yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

²¹ Ye nipig a, kimawə fam yimnhapəh nisəviginien nipig ripsaah, kini Pol rimnərer ye nimrimawə mimə, “Yo minə tiksın. To nakpisərig nəgkiarien kafak misəkupən, kini mipihapəh nisəpəhyen tanə a Krit, to kipihapəh nisarəyen ye nahasien e. Narimnar ye nəkwai rao to ripiamswin huvə əmə. ²² Mərig taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə mimə rikimie tukrihuvə əmə. To kitawə kirik ripəh nimhəyen. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kimin, rimnher-pə kin agelo kirik kafan rimauə məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mimə, ‘Pol, takpəh niginien. Takaməkeikei mivən mərer ye nimri Sisa. Kughen, rikin ragien mə tukrivəh miragh narmamə fam yamə minə kasarə kimie mirie ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pik.’”^c

²⁵ Kini Pol rimə, “Yo minə tiksın, takhapəh nhaginien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mimə, narimnar yamə mine agelo a rimini tukror nəfrakisien kin. ²⁶ Mərig kupən ikin, nimətag tukraməkeikei mirəh rao kapətawə mivhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nikar-kar tahik.”^d

^c 27:24 Wok 23:11 ^d 27:26 Wok 28:1

Kimnhavhiak ye tanə kirik

²⁷Yimisara ye nahasien a miseriaji nipig fotin, nimətag ramrəh rao ye tahik a kamni kimə “Mediterenian.”^e Kini yenpig əru, narmamə kape rao minə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nikar-kar tahik. ²⁸Kimnharuk-pən nar kirik yame ripam ye nərəus misarkwəhu kin ye nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəmnim uə rətəpeikə. Kini misəm mə rəmnim rəmhen kin toti seven meta. Misaiyu kəskəh, misəm mə rəmnim rəmhen kin twenti eit meta. ²⁹Kini kimnhagin pik, mhamə rao a tukrirəhpikin kapier. Kini kharəh angka iriə kuas, misarkwəhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masəhuak kimi kapəriə kughen minə mə tukriraan aihuua əmə. ³⁰Kini narmamə kape rao minə kisarkut mə tuksap ta kin rao ehua a. Knimnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə misarkwəhu kin angka tiksın apa kupən ye rao ehua. ³¹Mərig Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael minə mine mobael kafan minə mimə, “Tukmə narmamə minə a khapəh nisəmirien ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukripəh nivəh-miraghien ətawə.” ³²Ror pən, mobael minə kimnhavən misərəru nərəus ye kwaji bot a, rimavən mirkək.

³³Ipakə əmə riraan, kini Pol raməkeikei kimi əriə mimə tukasəkeikei misəvigin. Mamni mimə, “Nipig fotin ruauə ta muavən, kimiə nakamhagin pik, misatuakəm, masəpəh nəviginien. ³⁴Ror pən yakaməkeikei kimi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvigin. Meinai in a nimraghien kapəmiə. !Səvigin! To kimiə kirik ripəh nimhəyen.” ³⁵Pol rimnəgkiar ta, kini mirəh nipar bred ye nimririə, mini vi vi Kughen tukun. Makapir, mən. ³⁶Kini nərgien kapəriə rhuvə min, khavən misəvigin. ³⁷Kimawə m-fam tu hundred seventi sikis ye nəkwai rao a. ³⁸Kimiəsəvigin rəmhen, kini mhavən, mhapiک ye rhav bag flaoa^f yamə minə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kin ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə min.

Rao rinahas

³⁹Kini ruəraan, narmamə kape rao minə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kiseinein mə hiə. Kini kisəm nikar-kar tahik kirik, nipakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰Kini khavən misərəru nərəus ye angka minə a kisəmnim. Kini mharisin ta nərəus yamə mine kimnərkis ətərekin niveiyə ehua kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nimətag tukrirəh rao mivən mivhiak. ⁴¹Mərig in aikin a, tahik ripəh nəmnimien ikin, kini kupən ye rao rimirəhpikin nipakir, meinein nikiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

^e 27:27 Tahik a, nhag pisin e kimə “Adriatik.” ^f 27:38 Nəgkiarien kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kin flaoa, kon, mine wit.

⁴²Kini mobael minə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mine kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³Mərig yamehuə kape mobael minə rorkeikei mə tukrivəh miragh Pol, kini mini-əhu nərigien kape mobael minə. Kini mini-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiai mhavhiak. ⁴⁴Kini mini-pən tuk narmamə tiksın aikin mimə tukharəh nıpar-par nai yamə mine tahik rımnakapır-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

Pol raməmir apa Molta

28 ¹Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ²Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huvə tuk əmawə.[§] ³Mərig Pol rərao-pən mampik nai misia mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmir yerki nai misia minə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol. ⁴Nəmə aikin kimisəm snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rinapita pawk tahik əsəsao, mərig kughen minə khapəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermi kin snek a rier ta mimir-pən apa ye nap, mipəh noriahyen Pol.^h ⁶Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəsis, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mimhə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik ripəh norien Pol, kini kisarar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”ⁱ

⁷Yimisəmir ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mivən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə nipig kisisər. ⁸Mərig ye nipig a, rim yamehuə a ramhə, mamapir əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamaıyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermi iran məhuak-pən iran, mor huvə in. ⁹Kwasig ikin, narmamə tiksın kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanin. ¹⁰Kini iriə khavəhsi-pə narimnar ripsaah kimi əmawə. Nipig yimisər apnəpenə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəməwə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹Kimawə yimisərə makuə kisisər ye tanə a. Kini rao kirik raməmir aikin. Kupan, rimatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nipig kape nimətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kiraru mir mir

§ 28:2 2 Kor 11:27 h 28:5 Mak 16:18 i 28:6 Wok 14:11

mir^j kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹²Yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nipig kisīsər. ¹³Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Rejiam. Kəni rikwamer kin, nīmətag kirik risi-pihiu, mirəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksīn. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵Kini nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwanu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kini rikin ramərinu min. ¹⁶Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pisin əmə ye nimə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷Nipig kisīsər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwətə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksīn. Yəkpəh noriahyen ətawə kirik, mipəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimisərəhu kupən. Mərig kiraptərəkin yo apa Jerusalem, kivəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo,^k ¹⁹mərig nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərəer ye nimri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyen ətawə kirik.^l ²⁰Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakamərəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”^m

²¹Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²²Mərig yaksorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhah hah nəhuakien kafam.”ⁿ

²³Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nipig kirik. Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴Iriə tiksīn kisərig nəgkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksīn kisəpəh. ²⁵Kini misotgoh

^j 28:11 Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagrii e Kastor mine Poliks.

^k 28:18 Wok 26:31 ^l 28:19 Wok 25:11 ^m 28:20 Wok 26:6-7 ⁿ 28:22 Wok 24:14

kimi ərīə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk ərīə mimə, “Nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniierhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mimə,

26 “Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mimə,

“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nipran.

Kimiə to naksərig pawk, mhapəh nharkunien.

27 Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,

Kamhasisigin nimətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisərigien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə ərīə.” ’ ’

(Aes 6:9-10)

28 Kini Pol ramni mamrīrpīn mimə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. !Iriə a tuksətərig kin!” 29 Pol rəgkiar fam, kini nəmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi ərīə minə tukun.”

30 Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in. 31 In rətgha tuk nini-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mīpəh nipəhyen.

° 28:29 Keinein mə Luk rimirai v. 29 uə nikam, meinai v. 29 rirkək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman.